

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА РАЎБАР КАДРЛАРИНИ
ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРИНИГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ
ТАШКИЛ ЭТИШ БОШ ИЛМИЙ-МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ
ҲУЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА
УЛАРИНИГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

**“КОРПОРАТИВ МОЛИЯНИ БОШҚАРИШ”
МОДУЛИ БЎЙИЧА**

Ў Қ У В – У С Л У Б И Й М А Ж М У А

Тузувчилар: доц. Х.Қурбонов

МУНДАРИЖА

ИШЧИ ДАСТУР.....	3
ТАҚВИМ МАВЗУИЙ РЕЖА.....	8
ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ.....	9
МАЪРУЗА МАТНИ.....	37
ТЕСТ САВОЛЛАРИ.....	48
НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ.....	60
МАЛАКАВИЙ ИШ МАВЗУЛАРИ.....	61
МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ УЧУН САВОЛ ВА ТОПШИРИҚЛАР.....	62
ГЛОССАРИЙ.....	62
ДИДАКТИК МАТЕРИАЛЛАР.....	66
АДАБИЁТЛАР РЎЙЎАТИ.....	81

ИШЧИ ДАСТУР

Дастурнинг асосий мақсади ва вазифалари

- Тингловчиларга корпоратив молия ҳақидаги илмий-назарий концепциялар тўғрисида қиёсий, таҳлилий маълумотлар бериш, замонавий педтехнологиялардан фойдаланиб тингловчиларни малакасини оширишга кўмаклашиш;
- Корпоратив молия, бу соҳада олиб борилаётган ислохотлар тўғрисидаги асосларнинг ишлаб чиқилганлигини ёритиш ва тингловчиларда уларни аниқ илмий назарий таҳлил қилиш, холис баҳолаш ва мустақил ҳаётий позициясини вужудга келтиришга эришиш;
- Жаҳон молиявий иқтисодий инқирози шароитида корпоратив молия, уни бошқариш тизимидаги ислохотлар билан боғлиқ ўзгаришлар ва янгиликларни илмий-назарий таҳлил этиш ва ўзига хос хусусиятлари, мақсад-вазифаларини тингловчиларга етказиш;

Фан бўйича билимлар, кўникмалар, малакаларга қўйиладиган давлат талаблари

Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими ўқитувчилари малакасини оширишга қўйиладиган давлат талаблари ва тайёргарлик йўналишлари бўйича намунавий дастурлар асос қилиб олинган.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

Фан мазмуни ўқув режадаги учинчи ва бешинчи блок ва мутахассислик фанларининг барча соҳалари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг умумий тайёргарлик даражасини оширишга хизмат қилади.

Фаннинг Олий таълимдаги ўрни

Ҳозирги глобаллашув шароитида корпоратив мулкчилик шаклидаги хшжалик субъектлар молияси тизимидаги ислохотларнинг устувор йўналишлари тўғрисида назарий ва амалий билимларни мужассамлаштирган бўлиб, унда жаҳон мамлакатлари ва Республикамиздаги ислохотларнинг концептуал асослари ёритиб берилган. Замонавий иқтисодчи педагог кадрлар учун ушбу йўналишдаги маълумотларни ўзлаштириш талаб қилинади ва бунда фаннинг роли юқоридир.

Маъруза-тренинг машғулотлари мавзулари

№	Мавзунинг номи	Маъ-руза	Амал-ий	Кўчма-машғу-лот	Мус-та-қил-таъл-им
1.	Корпоратив молиянинг ташкилий, ҳуқуқий ва иқтисодий асослари.	2	-	-	-
2.	Капиталлар таркиби ва уни бошқариш	2	2	-	2
ЖАМИ: (8 соат)		4	2	-	2

Маъруза машғулотлари

1-мавзу. Корпоратив молиянинг ташкилий, ҳуқуқий ва иқтисодий асослари (2-соат)

1. Иқтисодиётдаг корпоратив тузилмалар: шаклланишининг объектив зарурлиги ва тараққиёт асослари ҳамда миллий иқтисодиётдаги аҳамияти.
2. Молия тизими ва унда корпоратив молиянинг тутган ўрни.
3. Корпоратив молияни бошқаришнинг функционал элементлари.

2-мавзу. Капиталлар таркиби ва уни бошқариш (2-соат)

1. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари.
2. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш.
3. Молиявий ричаг(левередж) самараси.

Амалий машғулотлар

1-мавзу. Капиталлар таркиби ва уни бошқариш (2-соат)

4. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари.
5. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш.
6. Молиявий ричаг(левередж) самараси.

Адабиётлар рўйхати

I. Ўзбекистон Республикаси қонунлари

1. O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: O`zbekiston, 2005 yil.-40 bet
2. Ўзбекистон Республикасининг “Фуқаролик Кодекси”. ЎзР Олий Мажлисининг 29.08.96 й. 257-I-сон Қарорига мувофиқ 1 март 1997 й. эътиборан амалга киритилган.

3. Ўзбекистон Республикасининг «Акциядорлик жамиятлари ва акциядорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуни. 26.04.1996 й. N 223-І.

4. Ўзбекистон Республикасининг “Хусусий корхона тўғрисида”ги 2003 йил 11 декабрдаги Қонуни. “Солиқлар ва божхона хабарлари” газетаси, 2004 йил 10 февраль.

5. Ўзбекистон Республикасининг “Чет эл инвестициялари тўғрисида”ги 1998 йил 30 апрелдаги Қонуни. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, 1998.

6. Ўзбекистон Республикасининг «Қимматбаҳо қоғозлар ва фонд биржаси тўғрисида»ги қонуни. 2.09.93 г. N 918-ХП.

II. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари ва қарорлари

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йилнинг 1 октябридан бошлаб «Иш ҳақи, пенсиялар, стипендиялар ва ижтимоий нафақалар миқдорини ошириш тўғрисида»ги 2005 йил 14 сентябрдаги Фармони.

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Бозор ислохотларини чуқурлаштириш ва иқтисодий эркинлаштириш соҳасидаги устувор йўналишларни амалга оширишни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 2005 йил 14 июндаги ПФ 3618-сонли Фармони.

III. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарорлари ва Ўзбекистон Республикаси вазирликларининг ҳуқуқий- меъерий ҳужжатлари

9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикасининг 2005 йилги Давлат бюджети параметрлари тўғрисида»ги 2004 йил 28 декабрдаги 610-сонли Қарори.

10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Давлат бошқаруви ҳудудий органлари тузилмасини такомиллаштириш тўғрисида»ги 2004 йил 5 январдаги 2-сонли Қарори.

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 14 апрель 2001 йилдаги “Корхоналар инвестицион фаоллигини рағбатлантириш чора-тадбирлари ҳақида”ги 184-сонли Қарори.

IV. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

12. Каримов И.А. 2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади. Т.: Ўзбекистон, 2012. – 3 б.

13. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. – Т.: Ўзбекистон, 2009 й.

14. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тарақиёт йўли.-Т.: Ўзбекистон, 2007 йил.- 48 бети.

15. Янгиланиш ва барқарор тараққиёт йўлидан изчил ҳаракат қилиш, халқимиз учун фаровон турмуш шароити яратиш- асосий вазифамиздир.-Т.: Халқ сўзи, 13 Феврал, 2007 йил. 2-5 бетлар.

16. Каримов И.А. Мамлакатимиз тараққиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор. “Халқ сўзи” газетаси №39(3838)- сони. 25 феврал, 2006 йил.

17. Каримов И.А. Мамлакатимиз тараққиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор. “Халқ сўзи” газетаси №39(3838)- сони. 25 феврал, 2006 йил.

18. Каримов И.А. Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократиялаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир. “Халқ сўзи” газетаси, 20 (3565)-сони. 29 январ, 2005 йил.

19. Каримов И. А. Ўзбекистон демократик тараққиётининг янги босқичида. - Т.: Ўзбекистон, 2005 йил.

V. Дарсликлар

1. Брейли Р., Майерс С. «Принципы корпоративных финансов», М.: «Олимп бизнес», 2004- с. 1294.

2. Брикхем Ю. и Гапенски Л., Финансовый менеджмент (полный курс в 2-х томах), С.-Пб, 1997, Глава 1,2,3.

3. Основы финансового менеджмента. Ван Хорн Дж.К., Вахович Дж.М. 12-е изд. - М.: "И.Д. Вильямс", 2008. — 1107-1158 с.

4. Кожухар В.М. Практикум по экономической оценке инвестиций “Издательский дом Дашков и К” -М., 2007. 148 с.

5. Поляк Г.Б. Финансы. - М.: ЮНИТИ, 2006. – 534 с.

6. Пайк Р., Нил Б. Корпоративные финансы и инвестирование.-Спб.: Питер, 2005.- 784 с.

7. Ковалева В. Финансы. -М.: Проспект, 2006.- 498 с.

8. Миляков Н.В. Финансы: учебник. 2-е изд.-М.: ИНФРА-М, 2004. –543 с.

9. Бочаров В.В. Финансовое инженерия.- СПб. «Питер», 2004 г.

10. Бочаров В.В., Леонтев В.Е. Корпоративные финансы. - СПб.: Питер, 2002 г.

11. Brealey R., S. Myers «Principles of corporate finance» 6th editions · Irvin- McGraw-Hill.2000.

VI. Ўқув қўланмалар

12. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 2011 йилда мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2012 йилга мўлжалланган энг муҳим устувор йўналишларга бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги “2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” мавзусидаги маърузасини ўрганиш бўйича ўқув қўлланма. – Тошкент: “Ўқитувчи” НМИУ. - 2012. – 382 б.

13. Вахобов А.В, Жумаев Н.Х. Халқаро молия муносабатлари/-Т.:Шарқ, 2003.- 399 с.

14. Ковалев В.В. Управление финансами.- М: «Пресс», 1998 г.

15. Курбанов Х.А. Корпоративные финансы. - Т.: Iqtisod-moliya, 2007. - 189 с.
16. Gadoev E.F., Qurbonov X.A. Moliya. - Т.: O`zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg`armasi nashriyoti, 2005. - 189 б.
17. Иванов А.П., Финансовые инвестиции на рынке ценных бумаг. - М.: «Дашков и К^о», 2004 г.
18. Жумаев Н. Молиянинг долзарб муаммолари. - Т.: Янги аср авлоди, 2003. - 382 б.
19. Федоров А.В. Анализ финансовых рынков и торговля финансовыми активами. - Спб.: Питер, 2007.
20. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски: Оценка, управление, портфель инвестиций. - М.: «Дашков и К^о», 2004 г.
21. Kenneth M. Morris & Allan M. Siegel. Guide to understanding money and investing. 2000 by lighthouse press, Inc.
22. Terry J. Watsham, Keith Parramore, Quantitative Methods in Finance, ITBP, 1995.
23. Knight F. Uncertainty and Profit. Boston: Houghton Mifflin, 2002.
24. Turalay Kenc, «Corporate finance», Text Lectures, 2004.

ТАҚВИМ МАВЗУИЙ РЕЖА

№	Мавзулар	Машғулот тури	Соати	Ўтказилиш мuddати	Машғулот тури	Соати	Ўтказилиш мuddати
1.	Корпоратив молиянинг ташкилий, ҳуқуқий ва иқтисодий асослари	Маъруза	2	Ой 1 ҳафтасининг душанба куни	-	-	-
2.	Капиталлар таркиби ва уни бошқариш	Маъруза	2	Ой 1 ҳафтасининг душанба куни	Амалий	2	Ой 2 ҳафтасининг сешанба куни

ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Маъруза машғулоти ни ташкил этишнинг шакл ва хусусиятлари:

№.	Маъруза шакллари	Ўзига хос тавсифловчи хусусиятлари
1.	Кириш маърузаси	Фан тўғрисида яхлит тасаввур ҳамда маълум йўналишлар беради. Педагогик вазифаси: тингловчини ушбу фаннинг вазифалари ва мақсади билан таништириш, касбий тайёргарлик тизимида унинг ўрни ва ролини белгилаш, курснинг қисқача шарҳини бериш, фаннинг ютуқлари билан таништириб, келажакдаги изланишларнинг йўналишини белгилаш, тавсия қилинган ўқув-услугий адабиётлар таҳлилини бериш, ҳисобот ва баҳолашнинг муддатлари ва шакллари белгилаш.
2.	Маъруза ахборот	Маърузанинг одатдаги анъанавий тури. Педагогик вазифаси: ўқув маълумотларини баён қилиш ва тушунтириш.
3.	Шарҳловчи маъруза	Баён қилинаётган назарий фикрларнинг ўзагини, илмий тушунчалар ва бутун курс ёки бўлимларининг концептуал асосини ташкил этади. Педагогик вазифаси: илмий билимларни тизимлаштиришни амалга ошириш, фанларнинг ўзаро алоқадорлигини очиш.
4.	Муаммоли маъруза	Янги билимлар қўйилган савол, масала, ҳолатнинг муаммолилиги орқали бериледи. Бунда тингловчининг ўқитувчи билан биргаликдаги билиш жараёни илмий изланишга яқинлашди. Педагогик вазифаси: янги ўқув ахборотининг мазмунини очиш, муаммони қўйиш ва уни ечимини топишни ташкил қилиш, ҳозирги замон нуқтаи назарларини таҳлил қилиш.
5.	Визуал маъруза	Маърузанинг мазкур шакли визуал материалларни намоёйиш этиш ҳамда уларга аниқ ва қисқа шарҳлар беришга қаратилган. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотларини ўқитишнинг техник воситалари ва аудио, видеотехника ёрдамида бериш.
8.	Маъруза конференция	Аввалдан қўйилган муаммо ва докладлар тизими (5-10 минут)дан иборат илмий-амалий дарс сифатида ўқув дастури чегарасида ўтилади. Докладлар биргаликда муаммони ҳар томонлама ёритишга қаратилиши керак. Машғулот охирида ўқитувчи мустақил ишлар ва тингловчиларнинг маърузаларга яқун ясаб, тўлдириб, аниқлаштириб хулоса қилади. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотнинг мазмунини ёритиш.
9.	Маслаҳат маъруза	Турли сценарийлар ёрдамида ўтиши мумкин. Масалан, 1) «Савол-жавоб» - маърузачи томонидан бутун курс бўйича ёки алоҳида бўлим бўйича саволларга жавоб бериледи. 2) «Савол-жавоб-дискуссия» - изланишга имкон беради. Педагогик вазифаси: янги ўқув маълумотни ўзлаштиришга қаратилган.

1- мавзу	Корпоратив молиянинг ташкилий, ҳуқуқий ва иқтисодий асослари
-----------------	---

1.1. Кириш, инфор­мацион маърузани ўқитиш технологияси

Тингловчилар сони: 10-15 та	2 соат.
Ўқув машғулотивнинг шакли	Кириш, инфор­мацион маъруза
Маъруза режаси	1. Иқтисодиётдаги корпоратив тузилмалар: шаклланишининг объектив зарурлиги ва тараққиёт асослари ҳамда миллий иқтисодиётдаги аҳамияти. 2. Корпоратив молиянинг мақсади ва вазифалари. 3. Корпоратив мулкчилик шаклидаги хўжалик субъектлари молиясининг ўзига хос усусиятлари.
Ўқув машғулотивнинг мақсади	Корпоратив молиянинг ташкилий, ҳуқуқий ва иқтисодий асослари тингловчиларнинг билимини кенгайтириш, чуқурлаштириш
Педагогик вазифалари: • Фаннинг мазмуни, мақсади, вазифалари ва предмети билан таништиради. • Иқтисодиётни акциядорлаштириш ва акциядорлик жамиятларини миллий иқтисодиётдаги тутган ўрнини тушунтиради. • Молия тизими ва унда корпоратив молиянинг тутган ўрни ёртиб беради. • Корпоратив молияни бошқаришнинг функционал элементларини ёритиб беради.	Ўқув фаолияти натижаси: 1. Фаннинг мазмуни, мақсади, вазифалари ва предмети тўғрисида тушунчага эга бўладилар. 2. Иқтисодиётни акциядорлаштириш ва акциядорлик жамиятларини миллий иқтисодиётдаги тутган ўрни бўйича билим кўникмалари ҳосил бўлади. 3. Молия тизими ва унда корпоратив молиянинг тутган ўрни ҳақида тасаввурга эга бўлади. 4. Корпоратив молияни бошқаришнинг функционал элементлари ҳақида билимларга эга бўладилар.
Ўқиш усуллари ва техника	Маъруза, ақлий хужум, блиц-сўров
Ўқитиш воситалари	Маъруза матнлари, компьютер технологияси, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакллари	Жамоа бўлиб ишлаш, гуруҳларда ишлаш
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қул­лаш мумкин бўлган аудитория
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол – жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш

Маърузани технологик картаси

Иш жараёнлари	Фаолият мазмуни	
	Ўқитувчи	Тингловчи
1-босқич. Кириш (20 мин.)	1.1.Ўқув курси номини айтиб, курс доирасида дастлабки умумий тасаввурни беради ҳамда услубий ва ташкилий томонлари билан таништиради. Курс бўйича ўтиладиган барча мавзулар билан таништиради, уларнинг узвийлиги ҳақида қисқача маълумот беради. (1-илова)	1.1.Тинглайдилар 1.2.ЎУМга қарайдилар

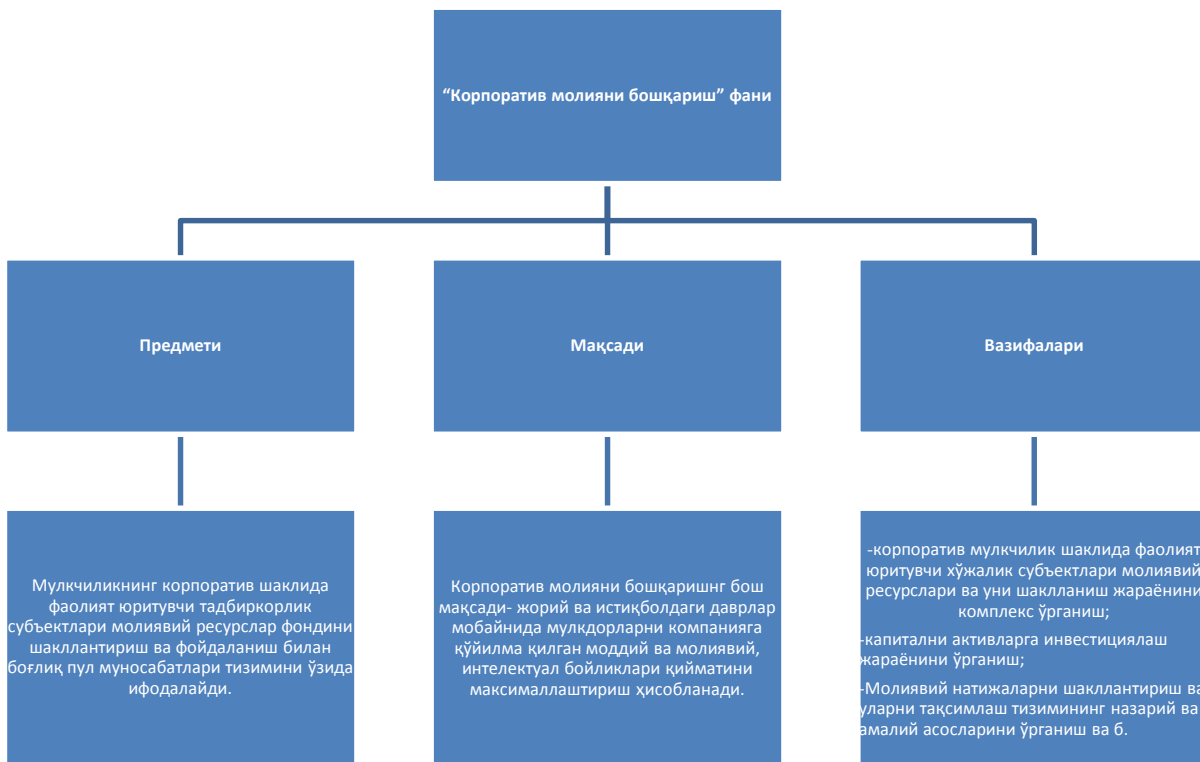
	<p>1.2.Ўқув курси бўйича жорий, оралиқ ва якуний назорат шакллари билан таништиради. (2-илова)</p> <p>1.4.Курсни ўзлаштиришда фойдаланиш учун зарур бўлган адабиётлар рўйхати билан таништиради. (3илова)</p> <p>1.5.Биринчи ўқув машғулоти мавзуси билан таништиради ва унинг мақсади ўқув фаолияти натижаларини баён қилади.</p> <p>1.6.Биринчи мавзу юзасида ақлий хужум қондаси асосида доскага «Корпоратив молия нима?»- деб ёзади. Тингловчилар томонидан айтилган фикрларни ёзиб боради ва умумлаштирилади. (4-илова)</p>	<p>1.4.ЎУМга қарайдилар</p> <p>1.5.Мавзу номини ёзиб оладилар</p> <p>1.6.Тушунчаларини эркин фикр орқали билдирадилар</p>
<p>2-босқич. Асосий (50 мин.)</p>	<p>2.1.Мавзу режаси ва таянч тушунчалар билан таништиради.</p> <p>2.2.Маърузани режа бўйича тушунтиради, ҳар бир режани ниҳояси умумлаштиради. Жараён компьютер слайдларини намойиш қилиш билан олиб борилади. (5-илова).</p> <p>2.3.Ҳар бир режани мустақамлаш учун саволлар беради:</p> <p>а) Корпоратив молияни бошқариш фанининг аҳамияти ва иқтисодий фанлар тизимидаги ўрни ва аҳамиятини айтиб беринг?</p> <p>б) Фаннинг предмети, асосий мазмуни, таркибий тузилиши, вазифаларини тушунтириб беринг?</p> <p>в) Фаннинг бошқа иқтисодий фанлар билан боғлиқлигини изоҳлаб беринг?</p> <p>2.4.Таянч ибораларига Тингловчиларни диққатини қаратади ва улар яна бир такрорланади.</p>	<p>2.1.Тинглайдилар</p> <p>2.2. Тинглайдилар, слайдларга эътибор қаратади, ёзиб олади ва саволлар беради</p> <p>2.3. Саволларга жавоб бердилар</p> <p>2.4.Таянч ибораларини муҳокама қиладилар ва ёзиб оладилар</p>
<p>3-босқич. Якуний. (10 мин.)</p>	<p>3.1.Ўтилган машғулоти бўйича якунловчи хулоса қилади.</p> <p>3.2.Мустақил тайёргарлик учун уйга вазифа берилади. Бунда дарслик ва бошқа адабиётлар, материаллардан Давлат бюджети фани ва унинг аҳамиятини тушуниб келиш топширилади.</p> <p>3.3.Тингловчиларнинг фаолиятига баҳо қўйилади ва рағбатланади.</p> <p>3.4.Келгуси машғулоти тайёргарлик кўриш учун топшириқлар ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати берилади.</p>	<p>3.1.Тингловчилар эшитадилар, ёзиб оладилар.</p> <p>3.2.Топшириқ оладилар</p> <p>3.3.Эшитадилар</p> <p>3.4.Эшитади ва ЎУМга қарайдилар</p>

«Ақлий ҳужум»нинг асосий қоидалари:

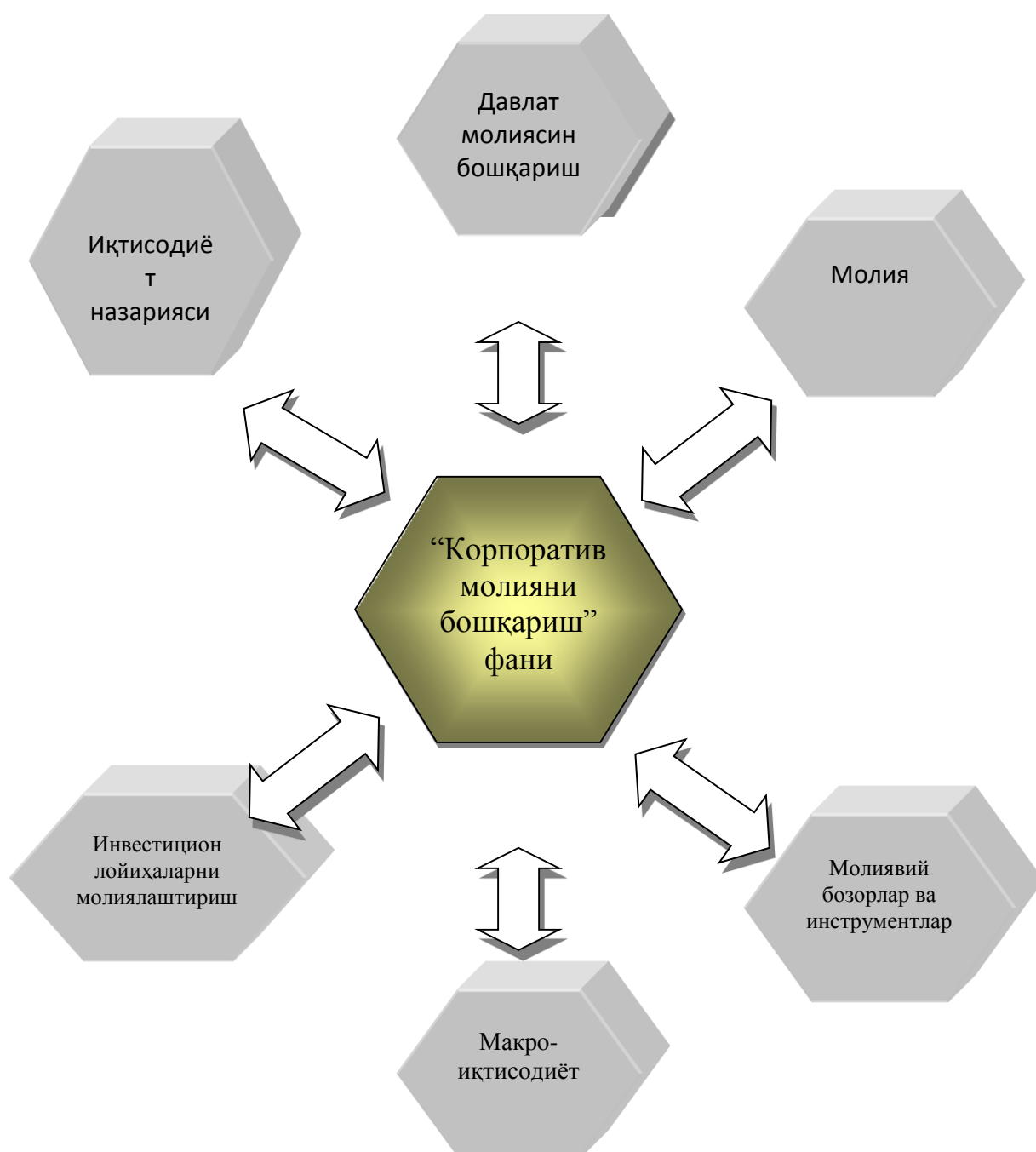
- олға сурилган ғоялар баҳоланмайди ва танқид остига олинмайди;
- иш сифатига эмас, сонига қаратилади, ғоялар қанча кўп бўлса шунча яхши;
- исталган ғояларни мумкин қадар кенгайтириш ва ривожлантиришга ҳаракат қилинади;
- муаммо ечимидан ўзоқ ғоялар ҳам қуллаб-қувватланади;
- барча ғоялар ёки уларнинг асосий мағзи (фаразлари) қайд этиш йули билан ёзиб олинади;
- «Ҳужум»ни ўтказиш вақти аниқланади ва унга риоя қилиниши шарт;
- бериладиган саволларга қисқача (асосланмаган) жавоблар бериш кўзда тутилиши керак.

Визуал материаллар

1. Фаннинг мазмуни, мақсади, вазифалари ва предмети.

Корпоратив молия- мулкчиликнинг корпоратив шаклида фаолият юритувчи тадбиркорлик субъектлари молиявий ресурслар фондини шакллантириш ва фойдаланиш билан боғлиқ пул муносабатлари тизимини ўзида ифодалайди.

2. Иқтисодиётни акциядорлаштириш ва акциядорлик жамиятларини миллий иқтисодиётдаги тутган ўрни.

“Корпорация” тушунчасининг моҳияти

Корпорация бир неча компанияларнинг умумий стратегия ва молиявий оқимлар консолидацияси доирасида бирлашмаларини ўзида ифодалайди.

“Корпорация” латин тилидаги “corpus habere” терминидан олинган бўлиб шахснинг юридик ҳуқуқи тушунчасини англатади. Рим империяси даврида(ЭА 160 йиллар) шахсий иттифокларга нисбатан бундай ҳуқуқлар берилган.

Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки “Корпорация” термини “юридик шахс” терминининг синоними ҳисобланади.

Акционерлик жамиятларининг миллий иқтисодиётдаги тутган ўрни

№	Номи	1 январ ҳолатига		
		2008 й.	2009 й.	2010 й.
1.	<i>Рўйхатга олинган АЖ</i>	1207	1225	1236
2.	<i>Устав капитали</i>			
2.1.	Минг сўмда	2 804 868 448,0	2 897 118 773,0	2 979 329 520,0
2.2.	Минг долларда	592 397,0	593 996,4	693 996,4

АССОЦИАЦИЯ	– Жисмоний ва юридик шахсларнинг ўзаро ҳамкорлик қилиш мақсадидаги ихтиёрий бирлашуви. Бунда ассоциация аъзоларининг эркинлиги ва уларнинг мустақиллиги сақланиб қалинади.
КОНГЛОМЕРАТ	– Базарнинг турли секторларини тартибга солишчилар томонидан иттифок, бирлашининг бир шакли. Конгломерат шариоитида фирмаларнинг юқори даражадаги мустақиллиги ва бошқаришда децентрализация таъминланади.
КОНСОРЦИУМ	– йirik капитал сиримига эга бўлган лойиқаларни ҳамкорликда амалга ошириш учун умумий келишиш асосидаги компания, банклар ва бошқа ташкилотларнинг вақтинчалик бирлашуви (бужуртиачи олдиде солидар мажбурият сақланади).
КОНЦЕРН	– умумий манфеатлар, шартномалар, капиталларни бирлаштириш билан боғлиқ иштирокчиларнинг ҳамкорликдаги фаолияти.
СИНДИКАТ	– бир турдаги товарларни ишлаб чиқарувчи компаниялар томонидан ягона савдо тизими орқали ҳамкорликда сотиш мақсадида тузилган бирлашмалар.
ТРЕСТ	– бундай бирлашууге кирган компания, фирмалар ўзининг ишлаб чиқариш ва савдо мустақиллигини йўқотадилар, бундай фаолият бошқарув маркази томонидан тартибга солинади. Ўзбекистонда қурилиш трестлари нисбатн ривожланган.
МОЛИЯ-САНОАТ ГУРУҲИ	– юридик жиҳадан мустақил бўлган компания, молиявий ва инвестицион институтларнинг ўзаро умумиктисодий мақсадларга эришиш учун ўзларининг моддий ресурслари ва капиталларини бирлаштириш шаклидир. МСДа марказий компания мақсус ташкилот яъни "бошқарувчи компания" ҳисобланади ва унинг таркибига банклар, молиявий ёки сугурта компаниялари киритиледи.
ХОЛДИНГ	– ўзинининг таркибига кирувчи шўба компаниялар операциялари ўстидан назорат қилувчи холдинг компаниялари мажмуасидир. Холдинг шариоитида унинг назоретига кирувчи компанияларнинг акциялар пакети, бошқарув ва назорет фаолияти бош компания ихтиёрида бўлади.

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИ

Устав фонди жамиятнинг акциядорларга нисбатан мажбуриятларини тасдиқловчи муайян миқдордаги акцияларга тақсимланган хўжалик юритувчи субъект акциядорлик жамияти деб ҳисобланади.

Жамият юридик шахс ҳисобланади ва ўзининг мустақил балансида ҳисобга олинадиган алоҳида мол-мулкига эга бўлади, ўз номидан мулкий ва шахсий номулкий ҳуқуқларни олиши ҳамда амалга ошириши, зиммасига мажбуриятлар олиши, судда даъвогар ва жавобгар бўлиши мумкин.

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИ ПАЙДО БЎЛИШИНING ОБЪЕКТИВ ШАРТ ШАРОИТЛАРИ

Дастлабки акциядорлик жамиятлари XVI асрда пайдо бўлган. Акциядорлик жамиятларининг пайдо бўлишига таъсир этувчи омиллар:

1. Капиталнинг бирламчи жамғарилиши.
2. Иқтисодиёт тармоқларида йирик капитал сиғимига эга бўлган лойиҳаларни реализация қилиш учун капиталларнинг концентрациялашувига эҳтиёжнинг вужудга келиши.
3. ФТР ва ФТТлар натижасидаги инновацион лойиҳаларни амалга ошириш заруратининг туғилиши.

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИНИНГ ТУРЛАРИ

Акциядорлик жамияти очик ёки ёпиқ бўлиши мумкин. Очик акциядорлик жамиятининг муассислари таркибига кирувчиларнинг энг кам сони чекланмайди, ёпиқ акциядорлик жамиятининг муассислари эса камида уч шахсдан иборат қилиб белгиланади.

ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ

Қатнашчилари ўзларига тегишли акцияларини ўзга акциядорларнинг розилигисиз бошқа шахсларга бериши мумкин бўлган акциядорлик жамияти очик акциядорлик жамияти деб ҳисобланади. (ЎзР 26.12.1997 й. 549-І-сон Қонуни тахриридаги қисм)

Очик акциядорлик жамияти ўзи чиқараётган акцияларга очик обуна ўтказишга ва қонун ҳужжатларининг талабларини ҳисобга олган ҳолда уларни эркин сотишга ҳақлидир.

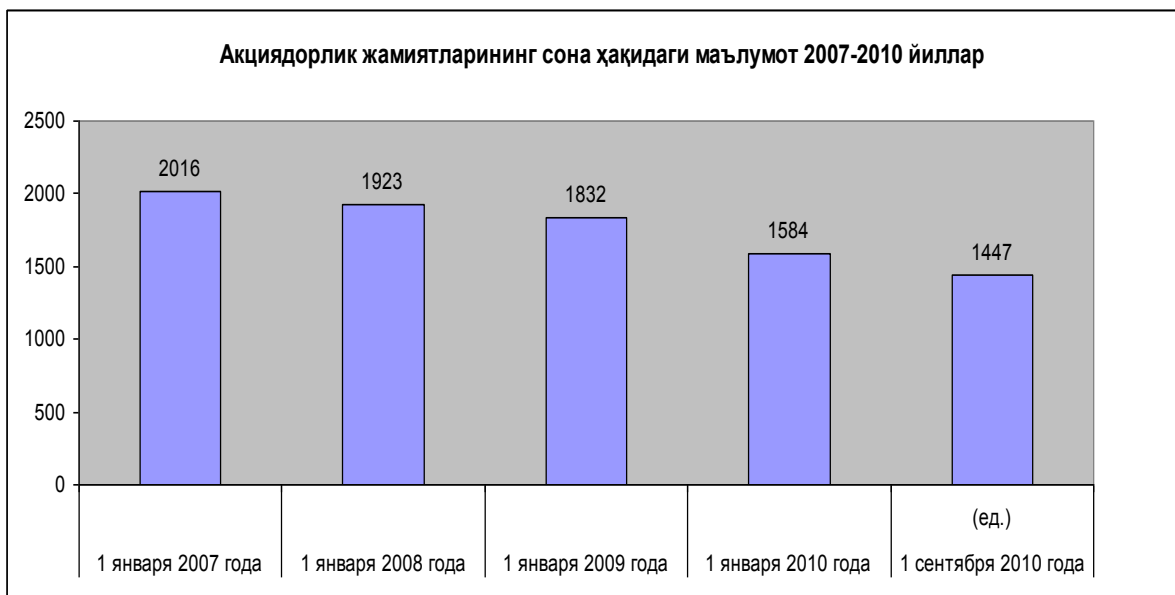
Очик акциядорлик жамияти ўзи чиқараётган акцияларга ёпиқ обуна ўтказишга ҳақли, жамият уставида ва қонун ҳужжатларида ёпиқ обунани ўтказиш имконияти чеклаб қўйилган ҳоллар бундан мустасно.

Очик акциядорлик жамияти акциядорларининг сони чегараланмайди.

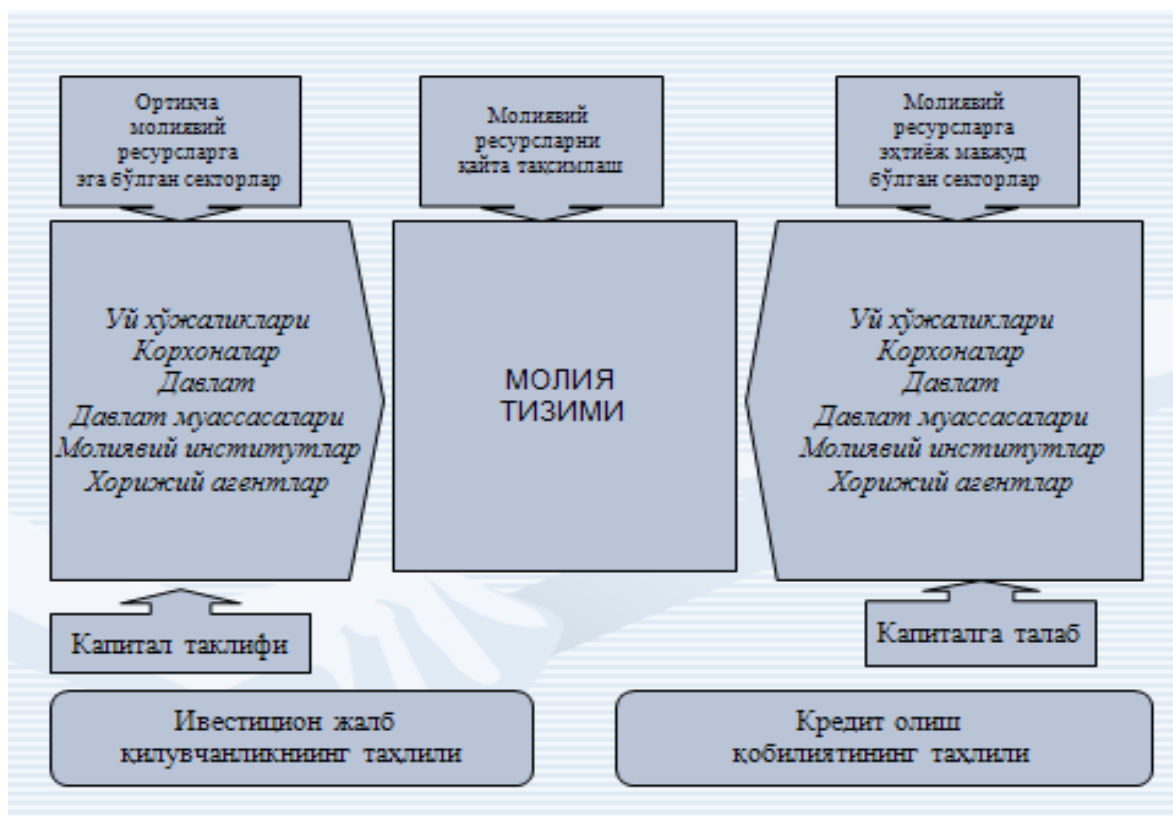
ЁПИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ

Акциялари фақат ўз муассислари ёки олдиндан белгиланган доирадаги шахслар орасида тақсимланадиган акциядорлик жамияти ёпиқ акциядорлик жамияти деб ҳисобланади. (ЎзР 26.12.1997 й. 549-І-сон Қонуни тахриридаги қисм)

Бундай жамият ўзи чиқараётган акцияларга очик обуна ўтказишга ёхуд уларни чекланмаган доирадаги шахсларга сотиб олиш учун бошқача тарзда таклиф этишга ҳақли эмас. Ёпиқ акциядорлик жамияти акциядорларининг сони эллик нафардан зиёд бўлиши мумкин эмас. Белгиланган чегарадан ортиб кетган тақдирда у ёпиқ акциядорлик жамиятлари учун миқдори

3. Молия тизими ва унда корпоратив молиянинг тутган ўрни.

КОРПОРАТИВ МОЛИЯ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАМОЙИМАРИ

1. Хўжалик фаолиятини ўз-ўзини тартибга солиш;
2. Ўз-ўзини қоплаш ва ўз-ўзини молиялаштириш;
3. Шакллантирилган капиталларни асосий ва айланма маблағларга бўлиниши;
4. Молиявий заҳираларнинг мавждлиги.

Корпоратив молиянинг мазмуни

Корпоратив молия 3 асосий вазифаларни ҳал қилади:

1. Корпорация қандай инвестицияларни амалга ошириши керак?

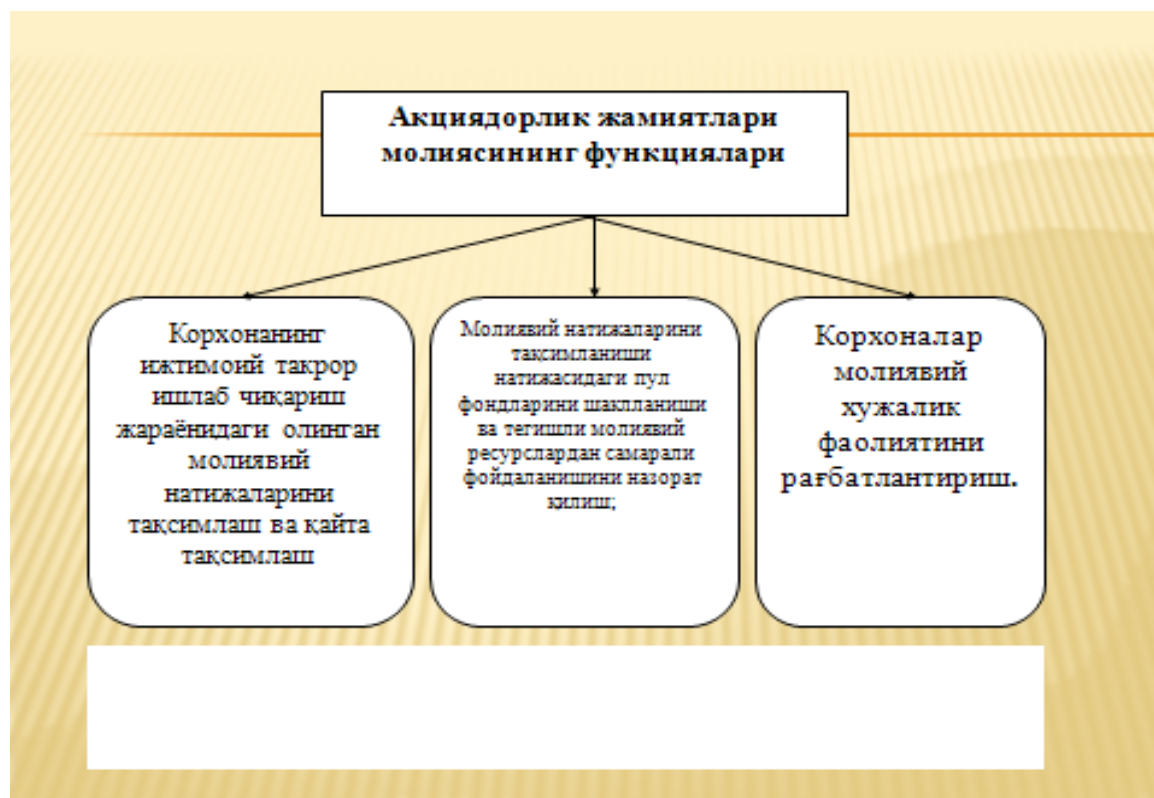
Бу савол корпорациялар активларни жойлаштириш сиёсатини ўзига қамраб олади. Одатда ҳар қандай хўжалик субъектлари маълум бизнес турлари бўйича маблағларини асосий ва айланма активларга инвестиция қиладилар.

2. Инвестициялар учун талаб қилинадиган молиявий ресурсларни қандай шакллантириш мумкин?

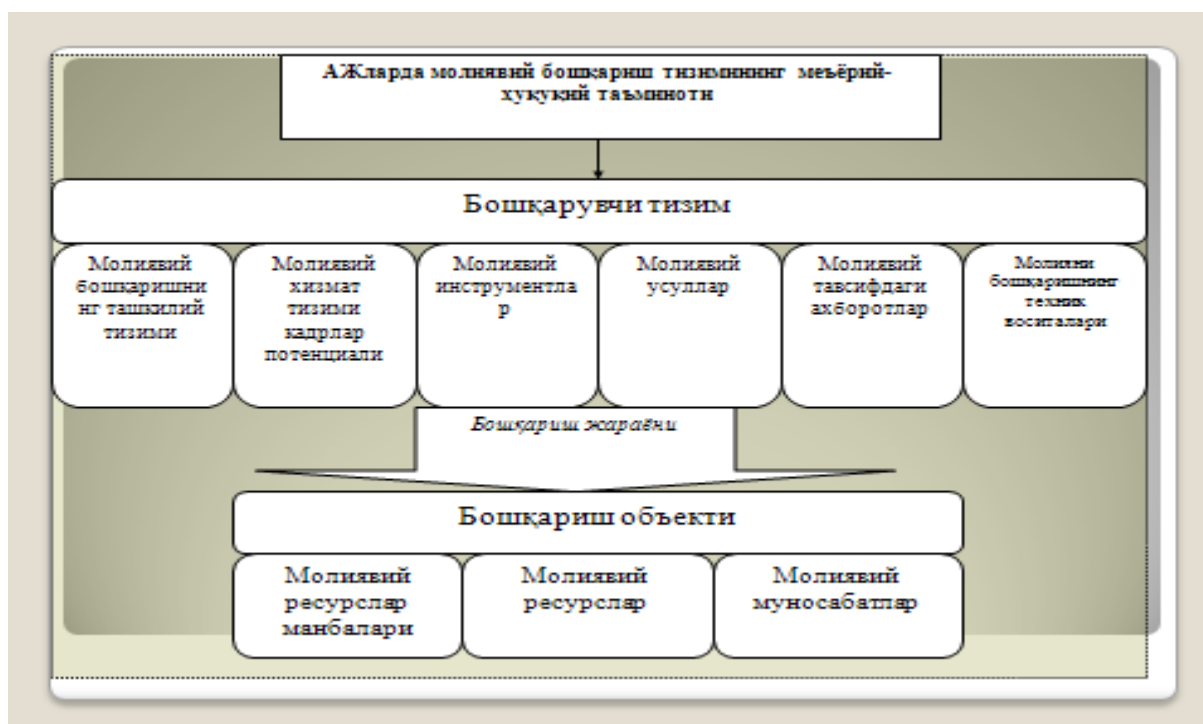
Компания инвестициялар учун зарурий молиявий ресурсларни ҳиссадорлик капиталини шакллантириш ёки облигация, кредит каби қарз инструментлари воситасида фойдаланилган ҳолда қарз капиталларини шакллантириш каби алтернатив қарорлар асосида капиталлар структураси сиёсатини олиб бориши лозим.

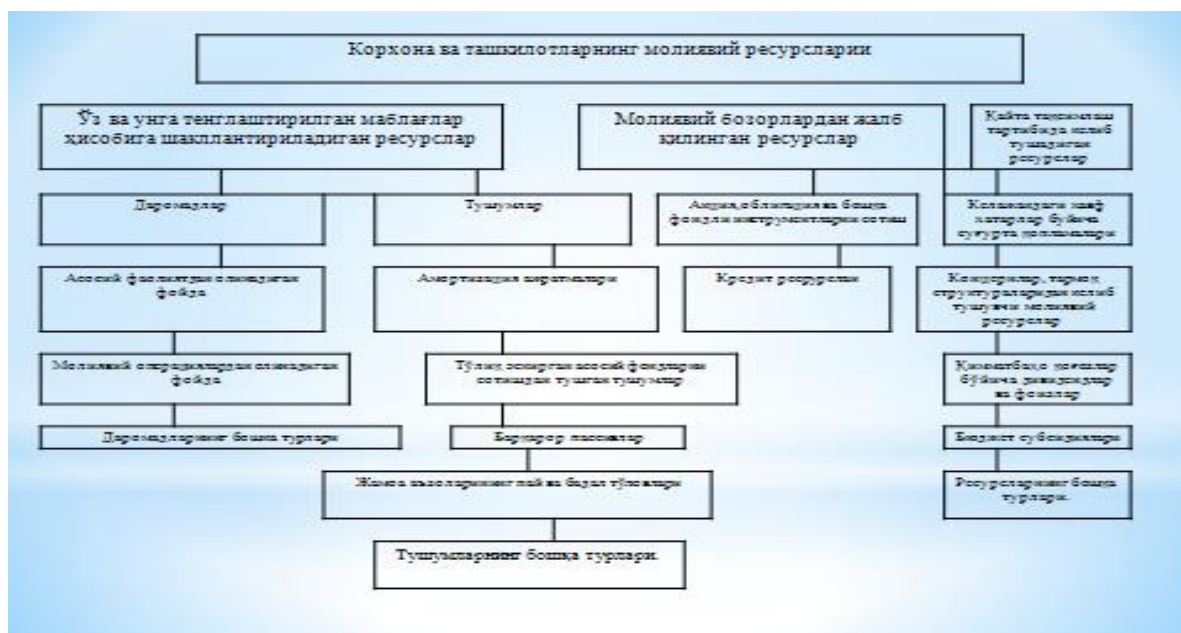
Молиялаштириш принципи: инвестицияларни молиялаштириш учун капиталларнинг оптимал структураси инвестициялар қийматини максималлаштириши лозим.

3. Компания жорий инвестицияларнинг қандай миқдори акционерларга қайтарилиши лозим? -деган саволга жавоб бериши лозим.

4. Корпоратив молияни бошқаришнинг функционал элементлари.

2.1. Маърузани ўқитиш технологияси

Тингловчилар сони: 10-15	2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Мавзули информацион маъруза
Маъруза режаси	1. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари. 2. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш. 3. Молиявий ричаг(левередж) самараси.
Ўқув машғулотининг мақсади	Акциядорлик жамиятларида капиталлар таркиби ва уни бошқариш тўғрисидаги билимларга эга бўлиш.
Педогогик вазифалари: - капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асосларини тушунтириб беради; - капиталларни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш услубиётини тушунтириб беради; - молиявий ричаг (левередж) самараси ва капитал элементларидан фойдаланиш самарадорлигини баҳолаш бўйича маълумотлар беради.	Ўқув фаолиятининг натижаси: - капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асосларини гапириб беради; - капиталларни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш услубиётини тушунтира олади; - молиявий ричаг(левередж) самараси ва капитал элементларидан фойдаланиш самарадорлигини баҳолаш бўйича кўникмаларга эга бўлади.
Ўқитиш усуллари ва техника	Маъруза, блиц-сўров усуллари, Т-схема;
Ўқитиш воситалари	Маъруза матни, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш шакллари	«Жамоа бўлиб ишлаш», туғри йўналтирилган ва гуруҳларда ишлаш усуллари.
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, ўқитиш усуллари қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол – жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш

Маърузани технологик картаси

Иш жараёнлари	Фаолият	
	Ўқитувчи	Тингловчи
1 босқич Кириш. (10 мин.)	<p>1.1.Маърузанинг мавзусини эълон қилади, ўқув машғулотининг мақсади ва натижаларини тушунтиради.</p> <p>1.2.Машғулотни ўтказиш шаклини эълон қилади</p> <p>1.3.Ҳар бир Тингловчига мавзу бўйича тарқатма материалларни тарқатади.</p> <p>1.4.Мавзу бўйича маъруза машғулотининг таянч ибораларини ва маъруза режасига изоҳ беради.</p>	<p>1.1.Эшитадилар, ёзадилар</p> <p>1.2.Эшитадилар, ёзиб оладилар</p> <p>1.3.ЎУМга қарайдилар</p> <p>1.4.Эшитадилар</p>
2 босқич Асосий (60 мин.)	<p>2.1.Қуйидаги саволларга ўйлаб жавоб беришларини сўрайди:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Акциядорлик жамиятларида капитал қандай манбалар ҳисобига шакллантирилади? - Капиталнинг алоҳида элементлари нималардан иборат? - Молиявий рицаг самараси нима? <p>2.2. Капиталлар таркиби ва уни бошқаришнинг илмий назарий асосларини тақдимот материаллари асосида тушунтириб беради. (1-12 иловалар)</p> <p>2.3.Тингловчилар Т-схема ишлаб чиқади. (13-илова)</p> <p>2.4.Тингловчиларга эркин фикр айтишга руҳсат берилади ва уларни рағбатлантиради.</p> <p>2.5.Презентация бошланиши тўғрисида эълон қилади. Маслаҳатчи сифатида қатнашади изоҳ беради, аниқлаштиради ва ўзгартишлар киритади.</p> <p>2.6. Тингловчиларнинг эътиборини ушбу мавзудаги масаланинг мазмунига қаратади.</p>	<p>2.1.Саволларга жавоб беришадилар</p> <p>2.2.Тинглайдилар ва муносабат билдирадилар</p> <p>2.3.Т-схемасини бажарадилар</p> <p>2.4.Фикрларини айтиб берадилар</p> <p>2.5.Такдимотда қатнашадилар</p> <p>2.6.Хулоса қисмида қатнашадилар</p>
3 босқич Яқуний босқич (10 мин.)	<p>3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилинади.</p> <p>3.2.Гуруҳларга ўзаро баҳолаш натижасини эълон қилишларини сўрайди. Натижаларга изоҳ беради.</p> <p>3.3.Мустақил бажариш учун топшириқ беради:</p> <p>1. Назорат саволларига оғзаки жавоб</p>	<p>3.1.Гуруҳлар ўзаро баҳолаш натижаларини эълон қилишади.</p> <p>3.2.Эшитадилар.</p> <p>3.3.Мустақил ишлаш</p>

	<p>бериш (14-илова)</p> <p>2. Навбатдаги амалий машғулотда кўриладиган масалани эълон қилади ва мустақил тайёргарлик кўришларини сўрайди: берилган рўйхат бўйича тавсия қилинган адабиётларни ўрганиш.</p>	<p>учун топшириқни ёзиб олишади.</p>
--	--	--------------------------------------

Визуал метариаллар

1-илова

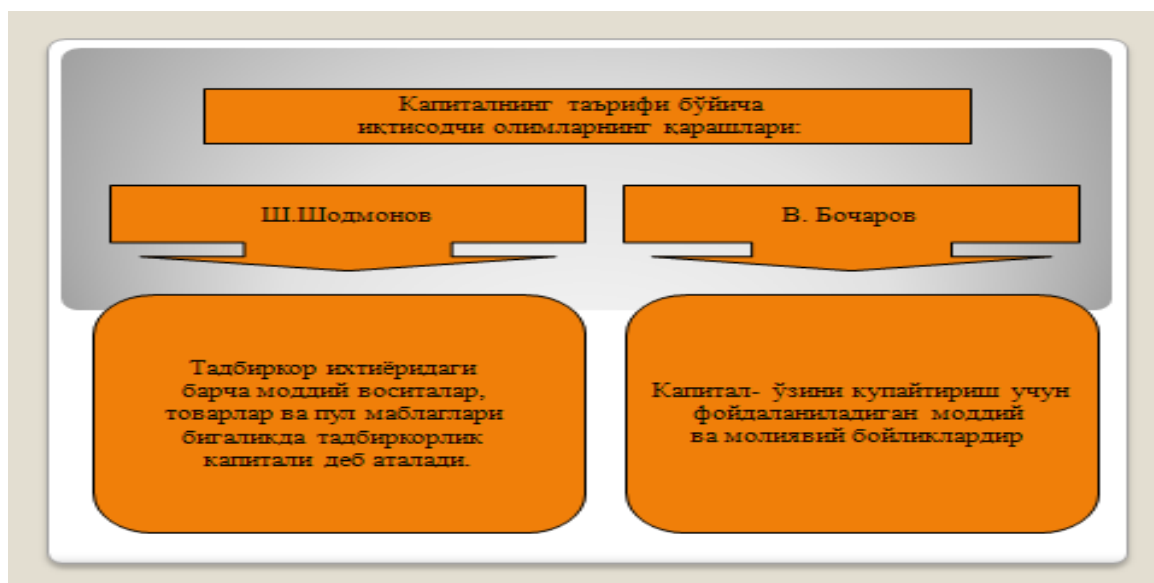
1-слайд

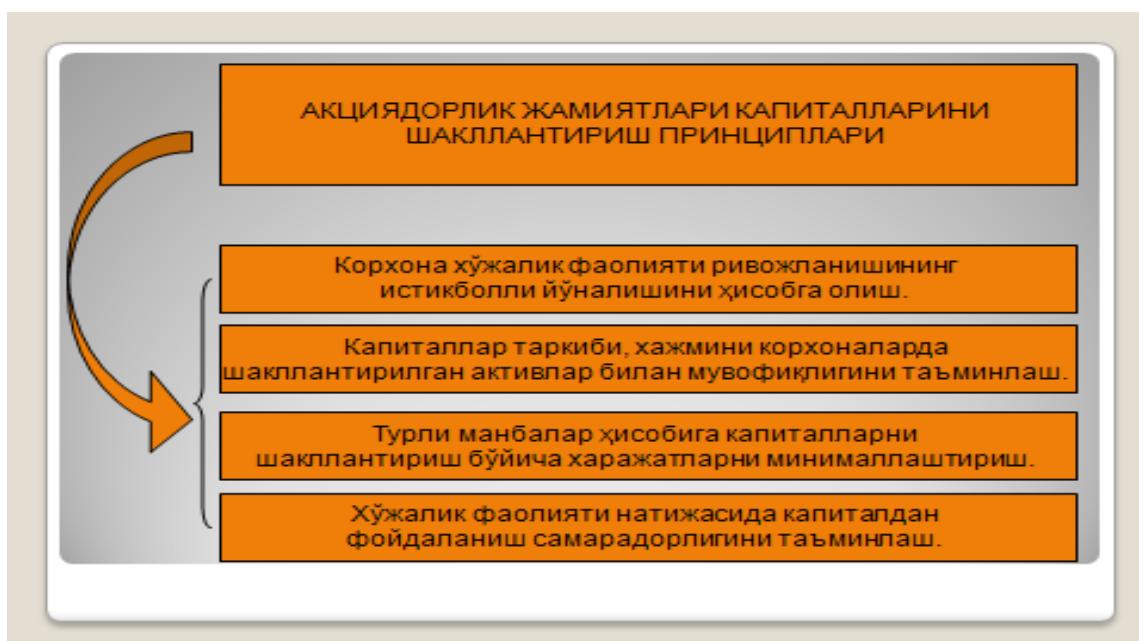
1. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари.

Капитал- молиявий менежментда доимий фойдаланиб келинаётган иқтисодий категориялардандир.

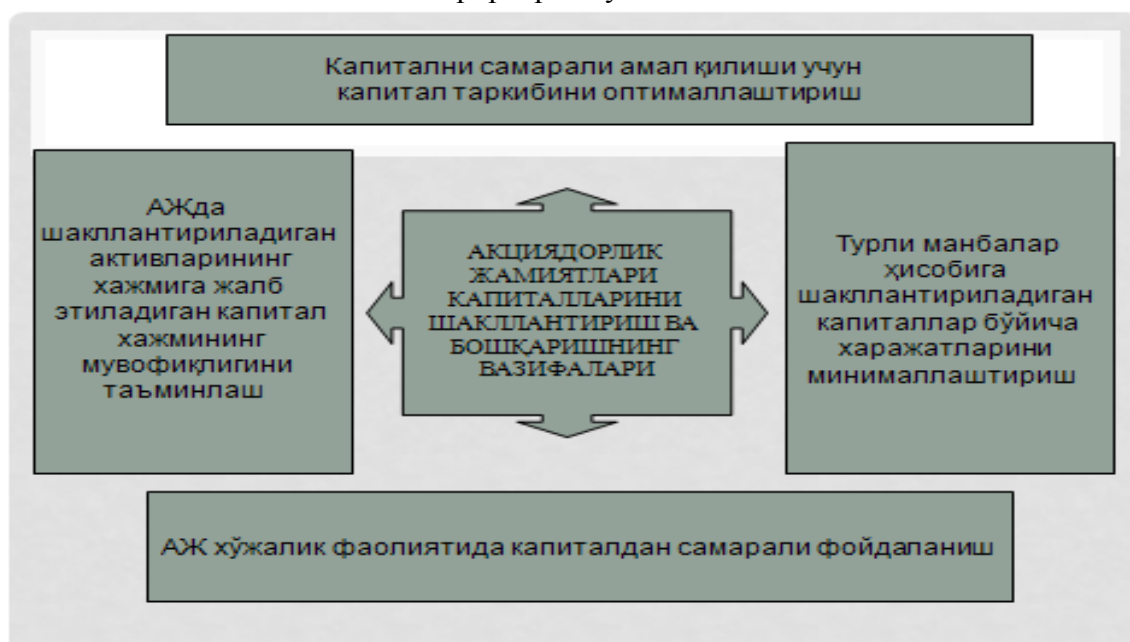
Капитал- корхонанинг активларига инвестиция қилинган пул, моддий ва номоддий қийматликларнинг умумий қийматини ўзида ифодалайди.

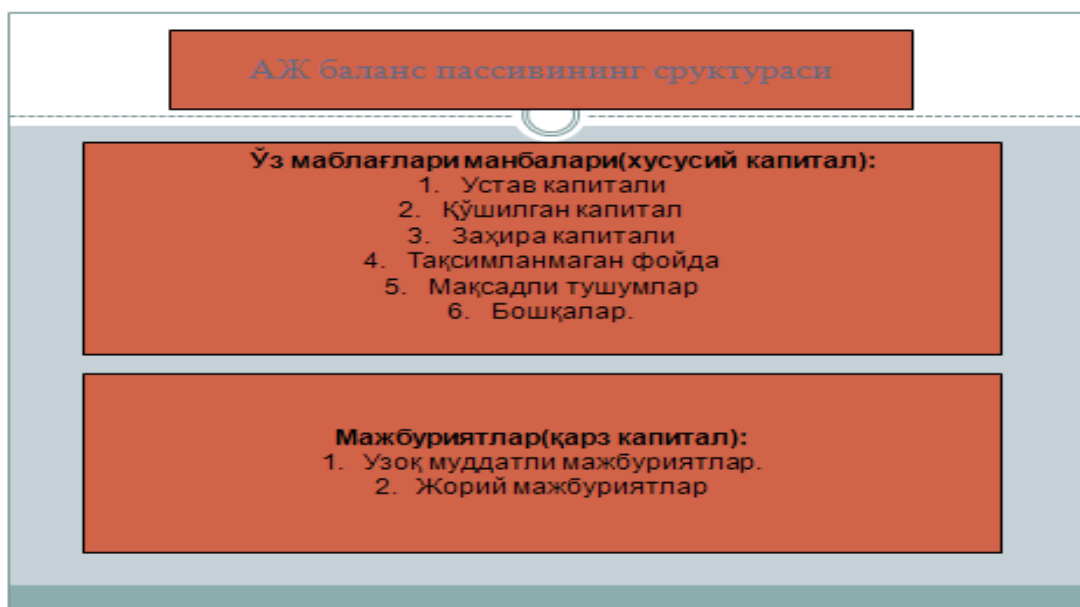
2-слайд

2. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш.

Акциядорлик жамиятининг(АЖ) устав фонди

АЖнинг устав фонди акциядорлар сотиб олган жамият акцияларининг номинал қийматидан ташкил топади. Жамият чиқарадиган барча акцияларнинг номинал қиймати бир хил бўлиши лозим.

АЖнинг устав фонди унинг мол-мулкнинг ўз кредиторлари манфаатларини кафолатлайдиган даражадаги энг кам миқдорини белгилайди. Жамият давлат мулки негизида тузилганда корхонанинг (мол-мулкнинг) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда аниқланган бозор баҳоси жамият устав фондининг суммасини ташкил этади.

АЖ оддий акцияларни, шунингдек бир ёки бир неча турдаги имтиёзли акцияларни жойлаштиришга ҳақидир. Жойлаштирилган имтиёзли акцияларнинг номинал қиймати жамият устав фондининг йигирма фонзидан ошмаслиги лозим.

АЖ таъсис этилаётганда унинг барча акциялари муассислар ўртасида жойлаштирилган бўлиши керак.

Акциядорлик жамиятининг(АЖ) устав фонди

Жамият уставида назарда тутилган, аммо устав фондининг ўн беш фоизидан кам бўлмаган миқдорда жамият захира фонди тузилади. Жамиятнинг захира фонди жамиятнинг устав фондида белгиланган миқдорга етгунига қадар ҳар йили соф фойдадан мажбурий ажратмалар ўтказиш орқали ташкил этилади. Ҳар йилги ажратмаларнинг миқдори жамият уставида назарда тутилди, аммо бу миқдор жамият уставида белгиланган миқдорга етгунига қадар соф фойданинг беш фоизидан кам бўлмаслиги керак.

Жамиятнинг захира фонди: (а) кўрилган зарарни қоплаш, (б) жамият облигацияларини муомаладан чиқариш, (в) имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар тўлаш ва Қонунга мувофиқ (г) акцияларни сотиб олишни талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлган акциядорларнинг талабига биноан акцияларни сотиб олиш учун мўлжалланади.

Захира фондидан бошқа мақсадларда фойдаланиш мумкин эмас.

Акциядорлик жамиятининг соф активлари

Жамият соф активларининг қиймати бухгалтерия ҳисоб-китоб маълумотлари бўйича белгиланган тартибда баҳоланади.

Агар иккинчи молия йили ва ундан кейинги ҳар бир молия йили тугаганидан кейин жамият акциядорлари тасдиғига тақдим этилган йиллик бухгалтерия балансига ёки аудиторлик текшируви натижаларига кўра жамият соф активларининг қиймати унинг устав фондидан оз бўлиб чиқса, жамият ўз устав фондини соф активлари қийматидан ошиб кетмайдиган миқдоргача камайтиришини эълон қилиши шарт.

Агар иккинчи молия йили ва ундан кейинги ҳар бир молия йили тугаганидан кейин жамият акциядорлари тасдиғига тақдим этилган йиллик бухгалтерия балансига ёки аудиторлик текшируви натижаларига мувофиқ жамият соф активларининг қиймати белгиланган устав фондининг энг кам миқдоридан оз бўлиб чиқса, жамият ўзини тугатиш ҳақида қарор қабул қилиши шарт.

Жамиятнинг устав фондини камайтириш ёки жамиятни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинмаса, унинг акциядорлари, кредиторлари, шунингдек давлат томонидан ваколат берилган органлар жамиятни суд тартибида тугатишни талаб қилишга ҳақли.

Акциядорлик жамиятинингсоф активлари	
I. Активлар	
1. Номоддий активлар	2. Асосий воситалар
3. Бошқа айланмадан ташқари активлар, кечиктирилган солиқ активларини ҳисобга олган ҳолда	4. Захиралар
5. Дебиторлик қарздорликлари, устав капиталига қўйилма қилиши лозим бўлганларидан ташқари	6. Пул маблағлари
	7. Бошқа айланма маблағлар
Жамн активлар(ЖА)	
II. Пассивлар	
2.1. Заёмлар ва кредитлар бўйича узоқ муддатли мажбуриятлар.	2.2. Бошқа узоқ муддатли мажбуриятлар.
2.3. Заёмлар ва кредитлар бўйича зиска узоқ муддатли мажбуриятлар	2.4. Кредиторлик қарздорлиги
2.5. Даромадларни тўлаш бўйича иштирокчиларга қаралар	2.6. Бошқа зиска муддатли мажбуриятлар
Жамн пассивлар(ЖП)	
21. Соф активларнинг қиймати(ЖА-ЖП)	

10-слайд

Капиталнинг ўртача тортиган қиймати:

$$WACC = \sum_{i=1}^n k_i * r_i$$

11-слайд

АЖнинг келгусидаги ривожланишининг молиявий салоҳияти модели

$$T_{фў} > T_{хк} > T_a > 100$$

Бу ерда,

$T_{фў}$ – фойданинг ўсиш суръати

$T_{хк}$ – хусусий капиталнинг ўсиш суръати

T_a - активларнинг ўсиш суръати

3. Молиявий ричаг(левередж) самараси.

Молиявий ричаг(левередж) самараси

Молиявий ричаг самараси – қарз маблағларидан фойдаланишнинг натижавийлигини тавсифлайди.

$$ROA = \Pi_u : A,$$

Бу ерда

ROA – иқтисодий рентабеллик

Π_u - иқтисодий фойда

A - активлар

$$E_{\text{лр}} = (1-T) (ROA - i) K_c$$

Бу ерда,

$E_{\text{лр}}$ - Молиявий ричаг самараси

i - кредит фоизи

K_c – мустақиллик коэффициенти

K_c – мустақиллик коэффициенти қуйидагича ҳисобланади

$$K_c = \text{Қарз маблағлари} / \text{хусусий капитал}$$

Хусусий капитанинг рентабеллиги (ROE) қуйидагича ҳисобланади

$$ROE = (ROA + E_{\text{лр}}) (1-T)$$

ёки

$$ROE = [ROA + (ROA - i) K_c] (1-T)$$

ёки

$$ROE = \text{foyda} / \text{хусусий капитал}$$

*А,В,С акциядорлик жамиятларида хусусий капитал рентабеллиги,
молиявий ричаг самарасини ҳисоблаш*

Кўрсаткичлар	А	В	С
Активлар	1000	1000	1000
Хусусий капитал	1000	800	500
Қаз капитал	0	200	500
Солиқ ва кредитга тўловларгача бўлган фойда	200	200	200
ROA	20	20	20
Кредитга фоиали тўловлар, 10%	-	20	50
Фойда солиғи тўлангунга қадар фойда	200	180	150
Фойда солиғи, 10%	20	18	15
Соф фойда	180	162	135
ROE	18%	20,25%	27%
$E_{м.р}$	0	2,25	9

2-илова

«Т - схема» техникаси

- бу технология мураккаб, куп тармоқли, мумкин қадар муаммо характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган; бунда уларнинг ҳар бири алоҳида нуқталардан муҳокама этилади. Масалан ижобий ва салбий томонлари, афзаллик ва камчиликлари, бир ғоянинг икки томони, фойда ва зарарлари;
- танқидий, таҳлилий, аниқ манъиқий фикрлаш муваф-фақияти ривожлантиришига ҳамда ўз ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда ихчам баён этиш, химоя қилишга имкон яратади;
- маъруза якунида қулланилади.

Т-схема қонун-қоидалари билан танишиб чиқади.

Якка таркибда ёки жуфт-жуфт бўлиб Т-схемани тўлдиради

Ўз ғояларини ёзма равишда унғ ва чап тарафларида ёзиб чиқадилар. Ғоялар қарама-қарши бўлиши мумкин.

Схемадаги ғоялар таққосланиши ва якка тартибда, жуфт-жуфт ҳолда ёки кичик гуруҳларда тулдирилиши мумкин.

Ҳар бир тингловчи ўз фикрини эркин ҳолда тўлқ баён этиши мумкин.

Т-схемадан фойдаланиб акциядорлик жамиятлари хусусий капитали
тушунчасининг
тўғриси эзиб чиқинг

1. Низом капитали;
2. Захира фонди;
3. Таксимланмаган фойда;
4. Банк кредити;
5. Облигацион заёмлар.
6. Кредиторлик қарздорлик.

Акциядорлик жамиятлари хусусий капитали тушунчаси.

Тўғриси	Нотўғриси
1.	1.
2.	2.
3.	3.

3-илова

Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:

1. Капиталлар таркибининг алоҳида эментлари ва уни корхоналар молиявий ҳолатига таъсири нималардан иборат?
2. Бозор иқтисодиёти шароитида молиялаштириш усуларининг қандай турларини биласиз?
3. Акциядорлик жамиятлари хусусий капиталлари ва уларни шакллантиришнинг хусусиятлари нималардан иборат?

2.2. Амалий машғулоти ўқитиш технологияси

Тингловчилар сони: 10-15 та	2 соат.
Ўқув машғулотининг шакли	Билимларни чуқурлаштириш ва мустақамлашга қаратилган амалий машғулоти.
Машғулоти режаси.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари. 2. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш. 3. Молиявий рычаг(левередж) самараси.
Ўқув машғулотининг	Тингловчиларнинг акциядорлик жамиятларида

мақсади:	капиталлар таркиби ва уни бошқариш тўғрисидаги билимларини мустаҳкаклash ва чуқурлаштириш.
<p>Педагогик вазифалари:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мавзунини мустақил ўрганиш учун асос яратди; - мавзу бўйича билимларни чуқур ўзлаштириш ва мустаҳкамлашга ёрдам беради; - кичик гуруҳларда ишлашни ташкил қилади; - ўз нуқтаи назарга эга бўлишни шакллантиради. <p>Мантиқий хулоса чиқаришга кўмак беради;</p>	<p>Ўқув фаолияти натижаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари бўйича мустақил фикрлай оладилар; - капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш бўйича кўникмаларини мустаҳкамлайдилар. - молиявий ричаг(левередж) самараси ва капиталлар алоҳида элементлари самарадорлигини ҳисоблаш бўйича малакага эга бўладилар.
Ўқитиш воситалари ва техника	Маъруза матни, дарслик, компьютер технологияси, эксперт варақлари, графиклардан фойдаланиш.
Ўқитиш усуллари	Амалий машғулот, бир-бирдан ўрганиш усули;
Ўқитиш шакллари	Гуруҳларда ва «жамоа бўлиб ишлаш» усули.
Ўқитиш шарт-шароитлари	Техник воситалар билан таъминланган, гуруҳларда ишлаш усулини қўллаш мумкин бўлган аудитория.
Мониторинг ва баҳолаш	Оғзаки назорат, савол – жавоб, ўз-ўзини назорат қилиш, рейтинг тизими асосида баҳолаш

Амалий машғулотни ўқитиш технологик картаси

Иш жараёнлари	Фаолият мазмуни:	
	Ўқитувчи	Тингловчи
1-босқич Кириш. (10 мин.)	<p>1.1.Ўқув машғулотининг мавзусини, мавсадини, ўтказиш тартибини ва натижасини эълон қилади.</p> <p>1.2. Акциядорлик жамиятлари капиталлари таркиби ва уни бошқариш бўйича фаоллаштириш мақсадида савол-жавоб ўтказади. (1-илова)</p>	<p>1.1.Эшитадилар, ёзадилар</p> <p>1.2.Савол-жавобда қатнашадилар</p>
2-босқич Асосий (60 мин.)	<p>2.1. Тингловчиларга мавзу бўйича берилган маъруаларининг тақдими.</p> <p>Мавзулар:</p> <p>1. Иқтисодий ислохотларни либераллаштириш, чуқурлаштириш ва модернизациялаш шароитида акциядорлик жамиятлари молиясининг аҳамияти.</p> <p>2. Акциядорлик жамиятлари молияси тизимида капиталларни шакллантириш хусусиятлари.</p>	<p>2.1.Тингловчиларнинг тайёрлаб келган маърузалари тингланади ва муносабат билдириладилар.</p>

	3. Капиталар таркиби ва уни акциядорлик жамиятлари молиявий ҳолатига таъсири.	
3-босқич Якуний босқич (10 мин.)	3.1.Мавзуда қуйилган саволлар ва уларни ҳал қилинганлиги бўйича ўқитувчи якун ясади (хулоса қилади). 3.2.Келгуси мавзу эълон қилинади ва унга тайёргарлик куриш учун мустақил ишлаш лозимлиги тушунтирилади. 3.3.Мавзунини қандай узлаштирилганлигини билиш мақсадида тест-назоратини ўтказди. (2-илова)	3.1.Эшитишадилар ва езиб олишадилар 3.2.Мустақил иш мавзуларини ёзиб оладилар 3.3.Тест назорати саволларига жавоб беришадилар

1-илова

<p>Савол – жавоб учун саволлар рўйхати</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. АЖЛар низом капиталига минимал талаб қандай? 2. Заҳира фонди нима учун шакллантирилади? 3. Мақсали тушумлар нима? 4. Барқарор пасивлар нима?

2-илова

Назорат тестлари

1. Активлар рентабеллиги кўрсаткичи:

- А. Соф фойда / активларнинг ҳртача йиллик қиймати
- Б. Соф фойда / маҳсулот реализациясидан тушум
- В. Соф фойда / хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати
- Г. Соф фойда / муомаладаги акцияларнинг миқдори

2. Хусусий капиталнинг рентабеллиги кўрсаткичи:

- А. Соф фойда / активларнинг ҳртача йиллик қиймати
- Б. Соф фойда / маҳсулот реализациясидан тушум
- В. Соф фойда / хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати
- Г. Соф фойда / муомаладаги акцияларнинг миқдори

3. Кредиторлик қарзлари корхона балансининг қайси томонидан ва қайси бўлимида акс эттирилади.

- А. Активларнинг 2 бўлимида(айлама маблағлар) акс эттирилади.
- Б. Пассивларнинг мажбуриятлар бўлимида.
- В. Активларнинг биринчи бўлимида.
- Г. Пассивларнинг хусусий капитал бўлимида акс эттирилади.

4. Капиталларнинг ўртача тортилган қийматини ҳисоблаш формуласи қайси жавобда тўғри келтирилган?

А.
$$WACC = \sum_{i=1}^n k_i * r_i$$

$$\text{Б. } WACC = \sum_{i=1}^n r_i$$

$$\text{В. } WACC = \sum_{i=1}^n k_i * r_i / ROA$$

$$\text{Г. } WACC = \sum_{i=1}^n k_i$$

5. «Тадбиркор ихтиёридаги барча моддий воситалар, товарлар ва пул маблағлари бигаликда тадбиркорлик капитали деб аталади»-деган таъриф ўйини иўтисодчи олимга тегишли.

А. Ш. Шодмонов.

Б. В. Бочаров.

В. А. Ўлмасов.

Г. М. Шарифхўжаев.

МАЪРУЗА МАТНИ

1-мавзу. Корпоратив молиянинг ташкилий, ҳуқуқий ва иқтисодий асослари

1. Иқтисодиётдаги корпоратив тузилмалар: шаклланишининг объектив зарурлиги ва тараққиёт асослари ҳамда миллий иқтисодиётдаги аҳамияти.

2. Корпоратив молиянинг мақсади ва вазифалари..

3. Корпоратив молияни бошқаришнинг функционал элементлари.

1. Иқтисодиётдаги корпоратив тузилмалар: шаклланишининг объектив зарурлиги ва тараққиёт асослари ҳамда миллий иқтисодиётдаги аҳамияти.

Хусусийлаштириш жараёнининг тараққиёти ва иқтисодётнинг нодавлат секторларида тадбиркорлик фаолиятини жадаллаштиришнинг hozirgi шароитида мулкчиликнинг ҳиссадорлик шакли ривожланиб бормокда. Иқтисодиётни ҳиссадорлаштириш ва иккиламчи бозорларнинг ривожланиши ҳиссадорлик жамиятларининг капиталлар структураси ва активларни бошқаришни янги ноанъанавий усуллари пайдо бўлишига олиб келди.

Корпоратив молия ҳиссадорлик жамиятлари молия муносабатларини ташкил қилиш, капиталлар структурасини шакллантириш, активлар кўйилмалари, уларнинг самарадорлиги, ҳиссадорлик мулкчилигини оптимал тақсимлаш моделлари каби қатор масалаларни қамраб олади.

2. Корпоратив молиянинг мақсади ва вазифалари.

Корпоратив молиянинг бош мақсади- жорий ва истиқболдаги даврлар мобайнида мулкдорларни компанияга кўйилма қилган моддий ва молиявий, интеллектуал бойликлари қийматини максималлаштириш ҳисобланади.

Мулкчиликнинг ноанъанавий шаклларига асосланган замонавий компанияларни амал қилиши учун одатдагидек кўплаб моддий ва номоддий активлар зарур бўлади. Бундай активлар зарурий молиявий ресурслар ҳисобига шакллантирилиб, компания менежерларининг асосий вазифаларидан бири ишлаб чиқаришга авансланган асосий ва айланма активлар учун зарурий молиявий ресурсларни шакллантириш ҳисобланади.

Молиявий ресурсларни жалб қилишнинг ҳозирги шароитида турли туман усуллари ва шакллари мавжуд бўлиб, уларнинг орасида қимматбаҳо қоғозлар ва бошқа молиявий активларни эмиссия қилиш воситасида қарз ва жалб қилинган молиявий ресурсларни шакллантириш компанияларнинг капиталлар структурасини шакллантириш сиёсатини бош стратегияси ҳисобланмоқда.

Мазкур қимматбаҳо қоғозлар ўзининг қийматига эга бўлиб, уларнинг айримлари сотиб олган инвестор учун компания мулкининг бир қисмига эгаллик ҳуқуқини ҳам бериш имкониятига эгадир.

Утган асримизнинг 50 йилларидан сунг дунё мамлакатларидаги илмий техник, Иқтисодий соҳадаги тараккиёт, инсоният олдидаги глобал муаммолар(асосан ресурслар танқислиги) ривожланишнинг интенсив усулини жадаллаштиришга мазбур қилди. Натижада, бошқа соҳаларда булгани каби, Иқтисодиётда, хусусан молия соҳасида ҳам инновациларни узлаштириш кескин авж олди. Бунга биргина мисол сифатида маълум бир бизнес тури буйича миллий компанияларнинг байналминаллашув жараёнини авж олиши, молиявий ва бошқа бозорларни глобаллашуви, жаҳон хужалигини интеграциялашув жараёнининг авж олиши ва бошқаларни ҳисоблашимиз мумкин. Мулкчиликнинг ҳиссадорлик шаклини ривожланишига зарурат шундан иборат булдики, Иқтисодиётда йирик инвестиция ресурсларини талаб қиладиган лойихалар мавжуд булдики, бундай лойихаларни якка инвесторлар томонидан молиялаштириш учун етарли молиявий ресурслар мавжуд булмади ёки якка инвесторлар мазкур лойихаларни молиялаштириш билан юкори даражадаги риск қилишга иштиёқлари мавжуд булмади. Бундай шароитда ягона мақсад доирасида бирлашув жараёни учун ҳиссадорлик капитали қулай ҳисобланар эди. Машхур Иқтисодчилардан бири таъбири билан айтганда, «Агар ҳиссадорлаштириш йули билан ташкил қилинмаганда бутун европани камраб олувчи темир йул тизими буйича қурилишни ташкил қилишнинг имконияти булмаган булар эди».

Молиявий бозорларнинг кескин авж олиши, мулкчиликнинг ҳиссадорлик шакли ривожланиш билан ҳам бевосита боғлиқдир. Мулкчиликнинг

ҳиссадорлик шакли маълум йирик ёки урта бизнесда кичик инвесторлардан тортиб, катта инвесторларгача уларнинг капиталларини концентрациялашув жараёнини таъминлайди. Натижада, маълум даражада катта, кичик хажмдаги молиявий ресурсларга эга булган инвесторларнинг пул маблағларини ягона бизнес доирасида корпоратив шаклда бирлашади, улар бевосита ягона мақсад доирасида фаолият юритадилар.

Корпорациялар- мулкчиликнинг ҳиссадорлик шаклининг амонавий кўринишларидан бири ҳисобланади. Унда бир неча мулкдорлар манфаатлари бирлашади, ягона мақсад доирасида инвесторлар капиталлари бирлаштирилади.

Корпоратив молия 3 асосий вазифаларни ҳал қиладилар:

- *Корпорация қандай инвестицияларни амалга ошириши керак?*

Бу савол корпорациялар активларни жойлаштириш сиёсатини узига камраб олади. Одатда ҳар қандай хужалик субъектлари маълум бизнес турлари буйича маблағларини асосий ва айланма активларга инвестиция қиладилар.

Инвестициялаш принциплари: компания шундай активларга қуйилма қилиши керакки, бу инвестициялар компания учун етарли даромадни таъминлаши керак.

- *Инвестициялар учун талаб қилинадиган молиявий ресурсларни қандай шакллантириши мумкин?*

Компания инвестициялар учун зарурий молиявий ресурсларни ҳиссадорлик капиталини шакллантириш ёки облигация, кредит каби қарз инструментлари воситасида фойдаланилган ҳолда қарз капиталларини шакллантириш каби алтернатив қарорлар асосида капиталлар структураси сиёсатини олиб бориши лозим.

Молиялаштириш принципи: инвестицияларни молиялаштириш учун капиталларнинг оптимал структураси инвестициялар қийматини максималлаштириши лозим.

- *Компания жорий инвестицияларнинг қандай миқдори акционерларга қайтарилиши лозим?-деган саволга жавоб бериши лозим.*

Дивиденд принципи: Агар инвестицияларнинг фойдалилиги минимал талаб килинадиган молиявий кайтим учун етарли булмаса, компания хар кандай жамланган пул маблагларини эгаларига кайтариши керак.

Корпорация нима?

Хозирги кунда деярли барча урта ва йирик бизнес корпорация шаклида ташкил килинган. Мисол учун: British Airways, Nokia, Microsoft, Nestle, Sony, Unilever, Volkswagen ва бошқалар.

Корпорациялар 3 асосий фаркли жихатларга эга:

1. Корпорациялар узларининг эгаларидан юридик жихатидан мустакилдир ва соликларни тулайдилар.

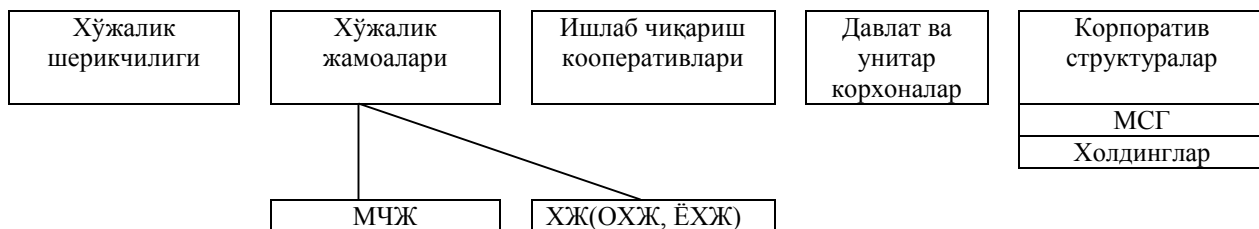
2. Корпорациялар масъулияти чекланган, кайсики, акционерлар компания карзлари учун жавобгар була олмайдилар.

3. Хар доим хам корпорация эгалари менежер була олмайдилар, бу эгалик килишнинг бошқариш билан чекланишига олиб келади.

3. Корпоратив мулкчилик шаклидаги хўжалик субъектлари молиясининг ўзига хос усусиятлари.

Корпоратив молиянинг ызига хос хусусиятлари- корпоратив мулкчилик муносабатлари шароитида пассивларни шакллантириш ва активларга инвестиция қилишнинг умумий принципларидаги фарқ билан эмас, балки, маълум бизнесда капиталларни жамланиши, уларни бошқариш структураси хамда активларга инвестиция килинган ресурслар хисобига олинган даромадни мулкдорлар ыртасида таксимланиш хусусиятлари билан белгиланади. Демак, бу билан шуни таъкидлашимиз мумкинки, корпоратив мулкчилик муносабатлари шароитида хам бюджет билан быладиган ызаро муносабатлар ёки бошка хужалик субъектлари билан буладиган узаро молиявий муносабатларда кескин фаркли жихатлар амал килмайди.

Корпоратив молиянинг хусусиятли жихатлари корпоратив мулкчилик шароитида пул фондларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш жараёни билан бевосита богликдир.

Корпоратив молия- ҳиссадорлаштириш йўли билан ташкил қилинадиган вертикал интеграцрал ташкилий тузилмалар шароитида пул фондларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ пул муносабатлари тизмини ўз ичига олади.

Таникли иқтисодчи С.Роснинг таъкидлашича, корпорация- бу битта ёки бир неча юридик шахслардан ташкил топган алоҳида юридик шахсга асосланган бизнесдир.

Корпоратив структураларнинг шакллантириш учун асос бўлиб иқтисодиётдаги капиталлар концентрацияси ва марказлашув жараёни ҳисобланади.

Корпорациларнинг асосий фарқли жиҳатлари, улар ўзларининг мулкдорларидан мустақил равишда фаолият юритадилар. Индивидуал тадбиркорлик фаолиятининг бошқаларидан корпорацияларнинг афзаллик томонлари масъулияти чекланганлигидир.

Акционерлик компанияларининг устав капиталига сезиларли молиявий ресурсларни жалб қилиш имкониятларига эга.

2-мавзу. Капиталлар таркиби ва уни бошқариш.

РЕЖА

1. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг мақсади ва вазифалари.

2. Капиталларни оптимал таркибини шаклантириш бўйича қарорлар қабул қилиш.

3. Молиявий ричаг(левередж) самараси

1. Капиталнинг иқтисодий моҳияти ва гуруҳланиши.

Капитал- молиявий менежментда доимий фойдаланиб келинаётган иқтисодий категориялардандир.

Капитал- корхонанинг активларига инвестиция қилинган пул, моддий ва номоддий қийматликларнинг умумий қийматини ызида ифодалайди.

Капиталнинг таърифи бўйича иқтисодчи олимларнинг қарашлари:

Шодмонов Ш.	Бочаров В.В.
Тадбиркор иштиёридаги барча моддий воситалар, товарлар ва пул маблағлари бигаликда тадбиркорлик капитали деб аталади.	Капитал- ўзини кўпайтириш учун фойдаланиладиган моддий ва молиявий бойликлардир

КОРХОНА КАПИТАЛЛАРИНИ ТИЗИМЛАШТИРИШ

Корхонага тегишлилиги бўйича	- ўз капитали; - жалб қилинган капитал
Фойдаланиш мақсадлари бўйича	-ишлаб чиқариш капитали -ссуда капитали -савдо капитали
<i>Инвестициялаш шакллари бўйича:</i>	-молиявий шаклдаги капитал; -моддий шаклдаги капитал; -номоддий шаклдаги капитал;
<i>Инвестициялаш объектлари бўйича:</i>	-асосий капитал; -айланма капитал.
<i>Доиравий айланиш жараёнида қатнашиш шакллари бўйича:</i>	-пул шаклидаги капитал; -ишлаб чиқариш шаклидаги капитал; -товар шаклидаги капитал.
<i>Хўжалик шаклларининг ташкилий ҳуқуқий шакллари бўйича:</i>	-акционерлик капитали; -индивидуал капитал; -пайчилик.
<i>Мулкчилик шакллари бўйича</i>	-хусусий капитал; -давлат капитали
<i>Жалб этиш манбалари бўйича</i>	-Миллий капитал; -Хорижий капитал.

Агар биз корхоналар молияси нуктаи назардан кўриб ўтадиган бўлсак, корхона ва бошка иқтисодий субъектлар ўртасида капиталларни шакллантириш ва фойдаланиш жараёнидаги пул муносабатларини ифодаланиши кўришимиз мумкин.

2. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш.

Акциядорлик жамиятлари капиталларини шакллантириш принциплари қуйидагилардан иборатдир:

- корхона хўжалик фаолияти ривожланишининг истикболли йўналишини ҳисобга олиш;
- капиталлар таркиби, ҳажмини корхоналарда шакллантирилган активлар билан мувофиқлигини таъминлаш;
- турли манбалар ҳисобига капиталларни шакллантириш бўйича харажатларни минималлаштириш;
- хўжалик фаолияти натижасида капиталдан фойдаланиш самарадорлигини таъминлаш.

АЖнинг устав фонди акциядорлар сотиб олган жамият акцияларининг номинал қийматидан ташкил топади. Жамият чиқарадиган барча акцияларнинг номинал қиймати бир хил бўлиши лозим.

АЖнинг устав фонди унинг мол-мулкининг ўз кредиторлари манфаатларини кафолатлайдиган даражадаги энг кам миқдорини белгилайди. Жамият давлат мулки негизида тузилганда корхонанинг (мол-мулкнинг) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда аниқланган бозор баҳоси жамият устав фондининг суммасини ташкил этади.

АЖ оддий акцияларни, шунингдек бир ёки бир неча турдаги имтиёзли акцияларни жойлаштиришга ҳақлидир. Жойлаштирилган имтиёзли акцияларнинг номинал қиймати жамият устав фондининг йигирма фоизидан ошмаслиги лозим.

АЖ таъсис этилаётганда унинг барча акциялари муассислар ўртасида жойлаштирилган бўлиши керак.

Жамият уставида назарда тутилган, аммо устав фондининг ўн беш фоизидан кам бўлмаган миқдорда жамият захира фонди тузилади. Жамиятнинг захира фонди жамиятнинг устав фондида белгиланган миқдорга етгунига қадар ҳар йили соф фойдадан мажбурий ажратмалар ўтказиш орқали ташкил этилади. Ҳар йилги ажратмаларнинг миқдори жамият уставида назарда тутилади, аммо бу миқдор жамият уставида белгиланган миқдорга етгунига қадар соф фойданинг беш фоизидан кам бўлмаслиги керак.

Жамиятнинг захира фонди: (а) кўрилган зарарни қоплаш, (б) жамият облигацияларини муомаладан чиқариш, (в) имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар тўлаш ва Қонунга мувофиқ (г) акцияларни сотиб олишни талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлган акциядорларнинг талабига биноан акцияларни сотиб олиш учун мўлжалланади.

Захира фондидан бошқа мақсадларда фойдаланиш мумкин эмас.

Жамият соф активларининг қиймати бухгалтерия ҳисоб-китоб маълумотлари бўйича белгиланган тартибда баҳоланади.

Агар иккинчи молия йили ва ундан кейинги ҳар бир молия йили тугаганидан кейин жамият акциядорлари тасдиғига тақдим этилган йиллик бухгалтерия балансига ёки аудиторлик текшируви натижаларига кўра жамият соф активларининг қиймати унинг устав фондидан оз бўлиб чиқса, жамият ўз устав фондидан соф активлари қийматидан ошиб кетмайдиган миқдоргача камайтиришини эълон қилиши шарт.

Агар иккинчи молия йили ва ундан кейинги ҳар бир молия йили тугаганидан кейин жамият акциядорлари тасдиғига тақдим этилган йиллик бухгалтерия балансига ёки аудиторлик текшируви натижаларига мувофиқ жамият соф активларининг қиймати белгиланган устав фондининг энг кам миқдоридан оз бўлиб чиқса, жамият ўзини тугатиш ҳақида қарор қабул қилиши шарт.

Жамиятнинг устав фондидан камайтириш ёки жамиятни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинмаса, унинг акциядорлари, кредиторлари, шунингдек давлат томонидан ваколат берилган органлар жамиятни суд тартибидан тугатишни талаб қилишга ҳақли.

АЖнинг келгусидаги ривожланишининг молиявий салоҳияти модели

$$T_{фў} > T_{хк} > T_a > 100$$

Бу ерда,

$T_{фў}$ – фойданинг ўсиш суръати

$T_{хк}$ – хусусий капиталнинг ўсиш суръати

T_a - активларнинг ўсиш суръати

Хусусий капиталнинг қийматини элементи бўйича баҳолаш корпорацияларнинг молиявий барқарорлигини мустаҳкамлашни мувофиқлаштиради. Хусусий капитални қийматини баҳолаш қатор хусусиятларга эгадир:

- акционерларга тўловлар суммаси дивиденд шаклидаги даромалар сифатида солиққа тортиладиган базага киритилади;

- хусусий капитални жалб қилиш инвесторлар учун юкори даражадаги молиявий хатарлар билан боғлиқ;

- бухгалтерия балансида ҳисобга олинadиган хусусий капитал хажмини даврий тўғрилаш заруратининг вужудга келади.

Юқоридаги хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда, эмитент корпорациянинг хусусий капиталини алоҳида элементи бўйича баҳолаймиз.

Биринчидан, ҳисобот даврида фойдаланилаётган хусусий капитал қийматини ҳисоб-китоби:

$$XK_{фo} = (CФo * 100 / XK)$$

$XK_{фo}$ – фойдаланилаётган хусусий капитал қиймати;

$CФo$ – фойдаланиш натижасида акционерларга тўланган соф фойданинг миқдори:

XK - ҳисобот давридаги хусусий капиталнинг ўртача қиймати.

Хусусий капиталнинг мазкур элементини қийматини бошқариш жараёни аввало жорий фаолият бўйича амалга оширилади. Бевосита, келгуси даврда фойдаланиладиган капиталнинг қиймати қуйидаги формула бўйича ҳисобланади:

$$XK_{ин} = XK_{фo} * I$$

$XK_{фo}$ – фойдаланилаётган хусусий капитал қиймати;

I- корпорация бўйича соф фойда тўловларининг башорат индекси;
 Оддий акцияларни эмиссия қилиш ёрдамида жалб қилинадиган
 қўшимча капиталнинг қиймати қуйидагича ҳисобланади:

$$XK_{oa} = (K_{oa} * D_{oa} * I * 100) / (\sum XK_{oa} * (1 - Z_a))$$

XK_{oa} - оддий акциялар чиқариш ҳисобига жалб қилинадиган хусусий
 капиталнинг қиймати;

K_{oa} - қўшимча эмиссия қилинадиган акциялар миқдори;

D_{oa} - ҳисобот даври мобайнида 1 оддий акцияга тўғри келадиган
 дивиденд суммаси

3. Молиявий ричаг (левередж) самараси.

Молиявий ричаг самараси – қарз маблағларидан фойдаланишнинг
 натижавийлигини тавсифлайди.

$$ROA = \Pi_u : A,$$

Бу ерда

ROA – иқтисодий рентабеллик

Π_u - иқтисодий фойда

A - активлар

$$E_{mp} = (1 - T) (ROA - i) K_c$$

Бу ерда,

E_{mp} - Молиявий ричаг самараси

i - кредит фоизи

K_c – мустақиллик коэффициенти

K_c – мустақиллик коэффициенти қуйидагича ҳисобланади

$$K_c = \text{Қарз маблағлари} / \text{хусусий капитал}$$

Хусусий капиталнинг рентабеллиги (ROE) қуйидагича ҳисобланади

$$ROE = (ROA + E_{mp}) (1 - T)$$

ёки

$$ROE = [ROA + (ROA - i) K_c] (1 - T)$$

ёки

$$ROE = \text{фойда} / \text{хусусий капитал}$$

А,В,С акциядорлик жамиятларида хусусий капитал рентабеллиги,
молиявий ричаг самарасини ҳисоблаш

Кўрсаткичлар	А	В	С
Активлар	1000	1000	1000
Хусусий капитал	1000	800	500
Қаз капитал	0	200	500
Солиқ ва кредитга тўловларгача бўлган фойда	200	200	200
ROA	20	20	20
Кредитга фоизли тўловлар, 10%	-	20	50
Фойда солиғи тўлангунга қадар фойда	200	180	150
Фойда солиғи, 10%	20	18	15
Соф фойда	180	162	135
ROE	18%	20,25%	27%
E_{mp}	0	2,25	9

Пул оқими- корхона хўжалик фаолиятида маълум вақт мобайнида жамланадиган пул маблағлари тушумлари ва чиқимлари мажмуасини ўзида ифодалайди.

Пул оқимларини бошқаришнинг таркибий элементлари:

- пул маблағлари ҳаракатини ҳисобга олиш;
- бухгалтерия ҳисоби маълумотлари бўйича пул оқимларини таҳлил қилиш;
- корпорация молиявий барқарорлигига пул оқимларини таъсирини баҳолаш
- меъёргаги тулов қобилияти учун нақд пул маблағлари захираларини аниқлаш
- ойлик, кварталлик пул оқимларини прогноз қилиш

Акциядорлик жамиятлари учун пул оқимларини бошқаришнинг зарурлиги:

- баланс ликвидлигини тартибга солиш ва иқтисодий ўсишни прогнозлаштириш;

- айланма активларни самарали бошқариш;
- капитал харажатлар ва унинг молиялаштири манбаларини муддатли параметрларини режалаштириш.

Пул оқимларининг ликвидлилик коэффициенти:

$$КЛ = (ПМТ - (ДАЙБ - ДАЙО)) / ПМС;$$

Бу ерда:

КЛ- ликвидлик коэффициенти;

ПМТ- пул маблағлари тушуми;

ДАЙБ- йил бошидаги пул маблағлари қолдиғи;

ДАЙО- йил охиридаги пул маблағлари қолдиғи;

ПМС – Пул маблағларининг сарфланиши суммаси.

Пул оқимларининг ликвидлилик коэффициенти:

$$КС = СПО / ПМС;$$

Бу ерда:

КС- пул оқимларининг самарадорлик коэффициенти;

СПО- соф пул оқимлари;

ПМС – Пул маблағларининг сарфланиши суммаси.

Пул оқимлари харакатининг умумий модели:

$$d_0 + \Delta_+d - \Delta_-d = d_1$$

Бу ерда,

d_0 , d_1 – ҳисобот даврининг боши ва охирига пул маблағларининг қолдиғи;

Δ_+d – ҳисобот даври мобайнида пул маблағлари тушуми;

Δ_-d – ҳисобот даври мобайнида пул маблағлари чиқими.

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. Пул маблағлари- молиявий ресурсларга нисбатан маънога эга бўлган тушунчадир.

А. кенгрок

- Б. тор
- В. Умуман бир бирига ухшаш бўлмаган
- Г. барчаси тўғри

2. Корхоналар молияси молия тизимининг қайси бўғинига киритилади.

- А. Марказлаштирилмаган
- Б. Марказлаштирилган
- В. Давлат молияси
- Г. Давлат бюджети тизими

3. Фирмалар молиявий ресурслар манбалари таркибидаги ўз ва унга тенглаштирилган маблағлар қандай туркумланади

- А. Даромадлар ва тушумлар
- Б. Кредит инвестициялари ва тушумлар
- В. Бюджет маблағлари ва даромадлар
- Г. Молиявий бозорлардан жалб қилинган маблағлар.

4. Корхоналар молиясининг асосий функцияларини кўрсатинг:

- А. Корхонанинг ижтимоий такрор ишлаб чиқариш жараёнидаги олинган молиявий натижаларини тақсимлаш ва қайта тақсимлаш;
- Б. Молиявий натижаларини тақсимланиши натижасидаги пул фондларини шаклланиши ва тегишли молиявий ресурслардан самарали фойдаланишини назорат қилиш;
- В. Корхоналар молиявий хўжалик фаолиятини рағбатлантирувчи каби функцияларни бажаради.
- Г. Барча жавоблар тўғри.

5. Амортизация фондни белгилаш

- А)асосий фонд ва номоддий активларнинг функционал имкониятлари ҳисоби
- Б)асосий фонд ва номоддий активи таъминоти
- В)ишлаб чиқарилаётган маҳсулот таннархида айланма ва айланма бўлмаган активларнинг харидига сарф харажатни курсатиш
- Г)харажатларни белгилаш

6. Йил охирига асосий ишлаб чиқариш фондларининг ҳолати.

- А. $F_1 = F_0 + F_{\text{я}} - F_{\text{ч}}$,
- Б. $F_1 = F_0 + F_{\text{я}}$
- В. $K_1 = F_1 / F_0 * 100\%$
- Г. $F_1 = F_{\text{я}} - F_{\text{ч}}$,

7. Асосий ишлаб чиқариш фондларини ўсиш индекси.

- А. $F_1 = F_0 + F_{\text{я}} - F_{\text{ч}}$,
- Б. $F_1 = F_0 + F_{\text{я}}$
- В. $K_1 = F_1 / F_0 * 100\%$
- Г. $F_1 = F_{\text{я}} - F_{\text{ч}}$,

8. Асосий ишлаб чиқариш фондларини янгиланиш коэффициентини.

- А. $K_2 = F_{\text{я}} / F_1$
- Б. $K_2 = F_{\text{я}} - F_1$
- В. $K_2 = F_{\text{я}} * F_1$
- Г. $K_2 = F_{\text{я}} / F_1$

9. Асосий капиталлардан фойдаланиш самарадорлиги кўрсаткичлари сифатида қуйидагиларни ҳисоблашимиз мумкин:

А. Фонд қайтими, фонд сиғими, рентабеллик кўрсаткичи.

Б. Реализация рентабеллиги, капиталларнинг ўртача тортилган қиймати, NPV кўрсаткичи.

В. Айланма маблағларнинг айланиш тезлиги, хусусий капиталар рентабеллиги, ROA кўрсаткичлари.

Г. Барча жавоб тўғри

10. Амортизация меёри қуйидаги формула орқали амалга оширилади:

А. $H_i^A = \frac{(F^b - F^l) / T}{F^b} * 100 \%$

Б. $H_i^A = \frac{(F^b - F^l) / T}{F^b}$

В. $H_i^A = \frac{(F^b - F^l)}{F^b} * 100 \%$

Г. $H_i^A = \frac{F^b * T}{F^b} * 100 \%$

11. Хўжалик амалиётида амортизация фондини ҳисоблашнинг усуллари

А. Тўғри чизикли усул, тезлаштирилган усул, бажарилган ишлар ҳажмига мутаносиб равишда ҳисоблаб ёзиш усули.

Б. Тезлаштирилган усул, бажарилган ишлар ҳажмига мутаносиб равишда ҳисоблаб ёзиш усули.

В. Тўғри чизикли усул, тезлаштирилган усул, бажарилган ишлар ҳажмига мутаносиб равишда ҳисоблаб ёзиш усули, кумулятив усули ва регрессив усул

Г. Тўғри чизикли усул, бажарилган ишлар ҳажмига мутаносиб равишда ҳисоблаб ёзиш усули.

12. Ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолиятида асосий воситалар объектлардан фойдаланиш даражасига кўра қуйидаги гуруҳларга бўлинади:

А. Фойдаланилаётган, заҳирада турган, бузуқ ёки ишлатиш ҳолида бўлмаган асосий воситалар.

Б. Заҳирада турган, бузуқ ёки ишлатиш ҳолида бўлмаган асосий воситалар.

В. Фойдаланилаётган, заҳирада турган асосий воситалар.

Г. Фойдаланилаётган асосий воситалар.

13. Асосий активлар ёки узоқ муддатли активлар айланма активлардан нимаси билан фаркланади?

А. Кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш жараёнида асосий капитал айланма маблағлардан фарқли ўлароқ ўзининг қийматини аста секинлик билан бир неча такрор ишлаб чиқариш жараёнида амортизация фонди шаклида тиклаб боради.

Б. Асосий активлар ўзининг қийматини товар шаклидан пул шаклига тўлиқ ўтказиши.

В. Асосий активлар ва айланма активлар ўзларининг функционал ролига қараб ишлаб чиқариш жараёнида бир хил хусусият касб этади.

Г. Барча жавоб тўғри.

14. Такрор ишлаб чиқариш жараёнида қатнашиши натижасида (А.Ф.ларни эксплуатация қилиш) уларнинг қиймати қуйидагиларга ажратилади:

А. Эскириш ва амалдаги асосий фондларнинг қолдиқ қиймати.

Б. Амортизация ва эскириш.

В. Эскириш қиймати ва дастлабки қиймат.

Г. Барча жавоблар тўғри.

15. Асосий капиталлар қуйидагилардан тақил топади:

- А. Асосий воситалар. Тугалланмаган узок муддатли инвестициялар, узок муддатли молиявий инвестициялар, номоддий активлар.
- Б. Муомала фондлари ва ишлаб чиқариш фондлари.
- В. Дебиторлик қарзлари ва пул маблағлари.
- Г. Муомала фондлари ва пул маблағлари.

16. Ишлаб чиқаришдаги функционал ролига боғлиқ ҳолда айланма маблағлар қуйидагича туркумланади.

- А. Айланма ишлаб чиқариш фонди, муомала фондлари;
- Б. меёрлаштирилган айланма маблағлар, меёрлаштирилмаган айланма маблағлар.
- В. Хусусий айланма маблағлар ва қарз ҳисобига шакллантирилган айланма маблағлар.
- Г. Меҳнат предметлари, тайёр маҳсулот ва товарлар, пул маблағлари ва ҳисоб китобдаги маблағлар.

17. Назорат амалиёти, режалаштириш ва бошқариш амалиётига боғлиқ ҳолда айланма маблағлар:

- А. Айланма ишлаб чиқариш фонди, муомала фондлари;
- Б. меёрлаштирилган айланма маблағлар, меёрлаштирилмаган айланма маблағлар.
- В. Хусусий айланма маблағлар ва қарз ҳисобига шакллантирилган айланма маблағлар.
- Г. Меҳнат предметлари, тайёр маҳсулот ва товарлар, пул маблағлари ва ҳисоб китобдаги маблағлар.

18. Шакллантириш манбаларига боғлиқ ҳолда айланма маблағлар:

- А. Айланма ишлаб чиқариш фонди, муомала фондлари;
- Б. меёрлаштирилган айланма маблағлар, меёрлаштирилмаган айланма маблағлар.
- В. Хусусий айланма маблағлар ва қарз ҳисобига шакллантирилган айланма маблағлар.
- Г. Меҳнат предметлари, тайёр маҳсулот ва товарлар, пул маблағлари ва ҳисоб китобдаги маблағлар.

19. Моддий мазмунига боғлиқ равишда айланма маблағлар:

- А. Айланма ишлаб чиқариш фонди, муомала фондлари;
- Б. меёрлаштирилган айланма маблағлар, меёрлаштирилмаган айланма маблағлар.
- В. Хусусий айланма маблағлар ва қарз ҳисобига шакллантирилган айланма маблағлар.
- Г. Меҳнат предметлари ва тайёр маҳсулот, товарлар, пул маблағлари, ҳисоб китобдаги маблағлар.

20. Балансда акс эттирилиш услубига кура айланма маблағлар қуйидагича гуруҳланади:

- А. Заҳирадаги моддий айланма маблағлар, дебиторлик қарзлари, пул маблағлари.
- Б. Меёрлаштирилган айланма маблағлар, меёрлаштирилмаган айланма маблағлар.
- В. Хусусий айланма маблағлар ва қарз ҳисобига шакллантирилган айланма маблағлар.
- Г. Меҳнат предметлари ва тайёр маҳсулот, товарлар, пул маблағлари, ҳисоб китобдаги маблағлар.

21. Дебиторлик қарларининг айланувчанлиги кўрсаткичи:

- А. 365/ (маҳсулот реализациясидан тушум/ йиллик соф дебиторлик қарзлари)
- Б. Маҳсулот реализациясидан тушум / активларнинг ўртача қиймати
- В. 365/ (Реализация қилинган маҳсулот таннарни / модий ишлаб чиқариш заҳираларининг йиллик ўртача қиймати)
- Г. 365- (маҳсулот реализациясидан тушум/ йиллик соф дебиторлик қарзлари)

22. Активларнинг айланувчанлиги кўрсаткичи:

- А. 365/ (маҳсулот реализациясидан тушум/ йиллик соф дебиторлик қарзлари)
- Б. Маҳсулот реализациясидан тушум / активларнинг ўртача қиймати
- В. 365/ (Реализация қилинган маҳсулот таннархи / модий ишлаб чиқариш заҳираларининг йиллик ўртача қиймати)
- Г. 365- (маҳсулот реализациясидан тушум/ йиллик соф дебиторлик қарзлари)

23. Моддий ишлаб чиқариш заҳираларининг айланувчанлиги кўрсаткичи:

- А. 365/ (маҳсулот реализациясидан тушум/ йиллик соф дебиторлик қарзлари)
- Б. Маҳсулот реализациясидан тушум / модий ишлаб чиқариш заҳираларининг йиллик ўртача қиймати.
- В. 365/ (Реализация қилинган маҳсулот таннархи / модий ишлаб чиқариш заҳираларининг йиллик ўртача қиймати).
- Г. 365- (маҳсулот реализациясидан тушум/ йиллик соф дебиторлик қарзлари).

24. Активлар рентабеллиги кўрсаткичи:

- А. Соф фойда / активларнинг ўртача йиллик қиймати
- Б. Соф фойда / маҳсулот реализациясидан тушум
- В. Соф фойда / хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати
- Г. Соф фойда / муомаладаги акцияларнинг миқдори

25. Реализациянинг рентабеллиги кўрсаткичи:

- А. Соф фойда / активларнинг ўртача йиллик қиймати
- Б. Соф фойда / маҳсулот реализациясидан тушум
- В. Соф фойда / хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати
- Г. Соф фойда / муомаладаги акцияларнинг миқдори

26. Хусусий капиталнинг рентабеллиги кўрсаткичи:

- А. Соф фойда / активларнинг ўртача йиллик қиймати
- Б. Соф фойда / маҳсулот реализациясидан тушум
- В. Соф фойда / хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати
- Г. Соф фойда / муомаладаги акцияларнинг миқдори

27. Битта акциянинг фойдалилиги кўрсаткичи:

- А. Соф фойда / активларнинг ўртача йиллик қиймати
- Б. Соф фойда / маҳсулот реализациясидан тушум
- В. Тушум / муомаладаги акцияларнинг миқдори
- Г. Соф фойда / муомаладаги акцияларнинг миқдори

28. Дебиторлик қарзлар корхона балансининг қайси томонидан ва қайси бўлимида акс эттирилади.

- А. Активларнинг 2 бўлимида(айлама маблағлар) акс эттирилади.
- Б. Пассивлар таркибида.
- В. Активларнинг биринчи бўлимида.
- Г. Пассивларнинг хусусий капитал бўлимида акс эттирилади.

29. Кредиторлик қарзлари корхона балансининг қайси томонидан ва қайси бўлимида акс эттирилади.

- А. Активларнинг 2 бўлимида(айлама маблағлар) акс эттирилади.
- Б. Пассивларнинг мажбуриятлар бўлимида.
- В. Активларнинг биринчи бўлимида.
- Г. Пассивларнинг хусусий капитал бўлимида акс эттирилади.

30. Енгил автомобиллар, такси, йўлларда фойдаланиладиган автотрактор техникаси, махсус асбоб-ускуналар, инвентар ва жиҳолар, компьютерлар ва бошқалар учун амортизация меёри миқдори.

- А. 20%.
- Б. 15%.
- В. 8%.
- Г. 5%.

31. Юк автомобиллари, автобуслар, махсус автомобиллар ва автотиркамалар, саноатнинг барча тармоклари, металл куйиш корхонаси учун машиналар ва ускуналар, курилиш, кишлок хўжалик ускуналари ва машиналари, офис учун мебел ва бошқалар учун амортизация меёри миқдори

- А. 20%.
- Б. 15%.
- В. 8%.
- Г. 5%.

32. Фойдани шаклланишининг энг содда принципал кўриниши куйидагича бўлади:

- А. $\Phi = Д - Х$
- Б. $Я\Phi = ССТ - ИТ$
- В. $А\Phi\Phi = Я\Phi - ДХҚБД - БЗ$
- Г. $У\Phi = А\Phi\Phi + МД - МХ$

33. Маҳсулотни сотишдан олинган ялпи фойда:

- А. бу асосий фаолиятдан олинган фойда суммаси плус молиявий фаолиятдан кўрилган даромадлар ва минус зарарлар сифатида ҳисоблаб чиқилади
- Б. бу сотишдан олинган соф тушум билан сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи ўртасидаги тафовут сифатида аниқланади;
- В. маҳсулотни сотишдан олинган ялпи фойда билан давр харажатлари ўртасидаги тафовут ва плус асосий фаолиятдан кўрилган бошқа даромадлар ёки минус бошқа зарарлар сифатида аниқланади
- Г. Барчаси тўғри

34. Асосий фаолиятдан кўрилган фойда:

- А. бу асосий фаолиятдан олинган фойда суммаси плус молиявий фаолиятдан кўрилган даромадлар ва минус зарарлар сифатида ҳисоблаб чиқилади
- Б. бу сотишдан олинган соф тушум билан сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи ўртасидаги тафовут сифатида аниқланади;
- В. маҳсулотни сотишдан олинган ялпи фойда билан давр харажатлари ўртасидаги тафовут ва плус асосий фаолиятдан кўрилган бошқа даромадлар ёки минус бошқа зарарлар сифатида аниқланади
- Г. Барчаси тўғри

35. Умумхўжалик фаолиятдан олинган фойда

- А. бу асосий фаолиятдан олинган фойда суммаси плус молиявий фаолиятдан кўрилган даромадлар минус молиявий фаолият бўйича зарарлар сифатида ҳисоблаб чиқилади
- Б. бу сотишдан олинган соф тушум билан сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи ўртасидаги тафовут сифатида аниқланади;

В. маҳсулотни сотишдан олинган ялпи фойда билан давр харажатлари ўртасидаги тафовут ва плюс асосий фаолиятдан кўрилган бошқа даромадлар ёки минус бошқа зарарлар сифатида аниқланади
 Г. Барчаси тўғри

36. Капиталларнинг ўртача тортилган қийматини ҳисоблаш формуласи қайси жавобда тўғри келтирилган?

- А. $WACC = \sum_{i=1}^n k_i * r_i$
 Б. $WACC = \sum_{i=1}^n r_i$
 В. $WACC = \sum_{i=1}^n k_i * r_i / ROA$
 Г. $WACC = \sum_{i=1}^n k_i$

37. «Тадбиркор ихтиёридаги барча моддий воситалар, товарлар ва пул маблағлари бигаликда тадбиркорлик капитали деб аталади»-деган таъриф қайси иқтисодчи олимга тегишли.

- А. Ш. Шодмонов.
 Б. В. Бочаров.
 В. А. Ўлмасов.
 Г. М. Шарифхўжаев.

38. Молиявий инвестициялар портфелини баҳолашнинг CAPM модели қайси формулада тўғри келтирилган.

- А. $k_i = k_{RF} + (k_M - k_{RF})\beta$.
 Б. $k_i = k_{RF} + (k_M - k_{RF})$
 В. $k_i = k_{RF} + (k_M - k_{RF})\beta + 1$.
 Г. Барча жавоб тўғри.

39. Соф келтирилган самара кўрсаткичи қайси формулада тугри курсатилган:

- А. $-NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - IC$
 Б. $PI = \frac{PV(\text{прибыли})}{PV(\text{затрат})} = \frac{\sum_{t=0}^n CIF_t / (1+k)^t}{\sum_{t=0}^n COF_t / (1+r)^t}$,
 В. $\sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+IRR)^t} = 0$
 Г. $c = SN(d_1) - K e^{-r(T-t)} N(d_2)$

40. Инвестицияларнинг фойдалилик индекси кўрсаткичи қайси формулада тугри курсатилган:

- А. $NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - IC$

$$B. PI = \frac{PV(\text{прибыли})}{PV(\text{затрат})} = \frac{\sum_{t=0}^n CIF_t / (1+k)^t}{\sum_{t=0}^n COF_t / (1+r)^t},$$

$$B. \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+IRR)^t} = 0$$

$$Г. c = SN(d_1)^{1-} K e^{-r(T-t)} N(d)^2$$

41. Ишлаб чиқариш жараёнида қатнашишига қараб харажатлар:

- А. Ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари
- Б. Тўғри ва эгри харажатлар.
- В. Доимий ва ўзгарувчан харажатлар.
- Г. Маҳсулот таннархи ва давр харажатлари.

42. Таннархга ўтказиш усулига қараб:

- А. Ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари
- Б. Тўғри ва эгри харажатлар.
- В. Доимий ва ўзгарувчан харажатлар.
- Г. Маҳсулот таннархи ва давр харажатлари.

43. Маҳсулот ишлаб чиқариш хажмининг ўзгаришига қараб харажатлар:

- А. Ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари
- Б. Тўғри ва эгри харажатлар.
- В. Доимий ва ўзгарувчан харажатлар.
- Г. Маҳсулот таннархи ва давр харажатлари.

44. Маржинал фойда -бу

- А. Маҳсулот реализациясидан тушумдан ўзгарувчан харажатларни чегириб ташлангандан сўнг ўолган молиявий натижа.
- Б. Корхонанинг инвестиция фаолиятдан тушган фойда
- В. Ўзгармас аралаш сарф харажатда ялпи фойда хажмининг усишидан тушган кушимч фойда
- Г. Молиявий мустахкамлик кўрсаткичи.

45. Қуйидагиларнинг қайсилари давр харажатлари туркумига киритилади?

- А. Сотиш бўйича харажатлар, бошқарув харажатлари.
- Б. Амортизация ва иш ҳақи харажатлари.
- В. Сотиш бўйича харажатлар, амортизация ва бошқа операцион харажатлар.
- Г. Барча жавоблар тўғри.

46. Қуйидагиларнинг қайси бирлари таннарх таркибини ташкил ўилувчи харажатлар ҳисобланади?

- А. Сотиш бўйича харажатлар, бошқарув харажатлари.
- Б. Амортизация ва иш ҳақи харажатлари.
- В. Сотиш бўйича харажатлар, амортизация ва бошқа операцион харажатлар.
- Г. Барча жавоблар тўғри.

47. Баҳо нима?

- А. Қийматнинг пулдаги акс этирилишидир.
- Б. Таннарх элементларини акс этирилиши.
- В. Баҳо- бу даромадлардан харажатларни чегирилгандан сўнгги молиявий натижа.

Г. Барча турдаги харажатлар.

48. Дебиторлик қарзи:

- а) муомала фондларини ташкил этади;
- б) ишлаб чиқариш фондларини ташкил этади.
- в) молиявий механизмини ташкил этади.
- Г) асосий воситалар буйича қарздорлик

49. Қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда муайян мақсадларга сарфлаш шarti билан юқори бюджетдан қуйи бюджетга қайтармаслик шarti билан ажратиладиган пул маблағлари бу?

- А. Субсидия;
- Б. Субвенция;
- В. Дотация;
- Г. Бюджет ссудаси;

50. Молиявий назорат амалга ошириш вақтига кўра қандай турларга бўлинади.

- А. Дастлабки, жорий ва сўнги назорат.
- Б. Дастлабки, кундалик ва якуний
- В. Доимий, якуний, вақтинчалик назорат.
- Г. Тўлик, вақтинча ва ташқи назорат

51. Маҳсулот реализациясидан тушумнинг таърифини тўғрисида кўрсатинг.

- А. Маҳсулот реализациясидан тушум- ўзида реализация қилинган товарлар ва кўрсатилган хизматлар ҳисобига корхона ҳисоб рақамига келиб тушган пул маблағлари йиғиндисини ўзида акс эттиради.
- Б. Маҳсулот реализациясидан тушум- асосий фаолиятдан бўлмаган барча даромадларни ўзида акс эттиради.
- В. Маҳсулот реализациясидан тушум молиявий фаолият ва фавқулодда пайдо бўладиган даромадлар ҳисобига шаклланади.
- Г. Маҳсулот реализациясидан тушум- корхона фойдасини ўзида акс эттиради.

52. Молиявий назорат амалга ошириш вақтига кўра қандай турларга бўлинади.

- А. Дастлабки, ички ва ташқи
- Б. Дастлабки, кундалик ва якуний
- В. Доимий, якуний, вақтинча
- Г. Тулик, вақтинча, ташқи.

53. Корпоратив молияни ташкил қилиш принципларини кўрсатинг.

- А. Хўжалик фаолиятини ўз изини бошқариш, ўз-ўзини қоплаш ва ўз-ўзини молиялаштириш, молиявий захираларнинг мавжудлиги.
- Б. Хўжалик фаолиятини ўз изини бошқариш, молиявий захираларнинг мавжудлиги.
- В. Хўжалик фаолиятини ўз изини бошқариш, ўз-ўзини қоплаш ва ўз-ўзини молиялаштириш.
- Г. Ўз-ўзини молиялаштириш, молиявий захираларнинг мавжудлиги.

54. Компания активларининг таркибини кўрсатинг.

- А. Айланмадан ташқари активлар ва айланма активлар.
- Б. Хусусий капитал ва мажбуриятлар.
- В. Хусусий капитал ва айланмадан ташқари активлар.
- Г. Айланмадан ташқари активлар ва мажбуриятлар.

55. Компания пассивларининг таркибини кўрсатинг.

- А. Айланмадан ташқари активлар ва айланма активлар.
- Б. Хусусий капитал ва мажбуриятлар.
- В. Хусусий капитал ва айланмадан ташқари активлар.
- Г. Айланмадан ташқари активлар ва мажбуриятлар.

56. Қайси бир жавобда хусусий капитал элементлари тўғри курсатилган?

- А. Ҳиссадорлик капитали, заҳира капитали, тақсимланмаган фойда, қўшилган капитал.
- Б. Қисқа муддатли мажбуриятлар, кредиторлик қарзлари, банк кредитлари.
- В. Ҳиссадорлик капитали, заҳира капитали, тақсимланмаган фойда, қўшилган капитал, кредиторлик қарзлар.
- Г. Заҳира капитали, тақсимланмаган фойда, қўшилган капитал, банк кредитлари.

57. Қайси бир жавобда қарз капитали элементлари тўғри курсатилган?

- А. Ҳиссадорлик капитали, қўшилган капитал.
- Б. Қисқа муддатли мажбуриятлар, кредиторлик қарзлари, банк кредитлари.
- В. Тақсимланмаган фойда, кредиторлик қарзлар, дебиторлик қарзлар.
- Г. Заҳира капитали, тақсимланмаган фойда, қўшилган капитал, банк кредитлари.

58. Қайси турдаги харажатлар давр харажатлари ҳисобланади.

- А. Реализация харажатлари, бошқариш харажатлари, бошқа операцион харажатлар.
- Б. Иш ҳақиға тўғри харажатлар, материалларга тўғри харажатлар, ишлаб чиқариш устама харажатлари.
- В. Реализация харажатлари, бошқариш харажатлари, молиявий фаолият бўйича харажатлар.
- Г. Иш ҳақиға тўғри харажатлар, материалларга тўғри харажатлар, молиявий фаолият бўйича харажатлар.

59. Қайси турдаги харажатлар реализация қилинган маҳсулот таннархини ташкил қилади?

- А. Иш ҳақиға тўғри харажатлар, материалларга тўғри харажатлар, ишлаб чиқариш устама харажатлари.
- Б. Реализация харажатлари, бошқариш харажатлари, бошқа операцион харажатлар.
- В. Реализация харажатлари, бошқариш харажатлари, молиявий фаолият бўйича харажатлар.
- Г. Иш ҳақиға тўғри харажатлар, материалларга тўғри харажатлар, молиявий фаолият бўйича харажатлар.

60. Ликвидлилик кўрсаткичи нимани тавсифлайди?

- А. Компаниянинг қисқа муддатли мажбуриятларини тўлай олиш қобилиятини тавсифлайди.
- Б. Компаниянинг узоқва қисқа муддатли мажбуриятларини қайтариш имкониятини тавсифлайди.
- В. Ресурслардан самарали фойдаланишни тавсифлайди.
- Г. Корхона фаолиятининг соф самарадорлигини тавсифлайди.

60. Капиталлар таркиби кўрсаткичи нимани тавсифлайди?

- А. Компаниянинг узоқ ва қисқа муддатли мажбуриятларини қайтариш имкониятини тавсифлайди.
- Б. Компаниянинг қисқа муддатли мажбуриятларини тўлай олиш қобилиятини тавсифлайди.
- В. Ресурслардан самарали фойдаланишни тавсифлайди.

Г. Корхона фаолиятининг соф самарадорлигини тавсифлайди.

61. Ишбилармон фаоллик кўрсаткичи нимани тавсифлайди?

А. Ресурслардан самарали фойдаланишни тавсифлайди.

Б. Компаниянинг қисқа муддатли мажбуриятларини тўлай олиш қобилиятини тавсифлайди.

В. Компаниянинг узоқ ва қисқа муддатли мажбуриятларини қайтариш имкониятини тавсифлайди.

Г. Корхона фаолиятининг соф самарадорлигини тавсифлайди.

62. Ренбателлик кўрсаткичи нимани тавсифлайди?

А. Корхона фаолиятининг соф самарадорлигини тавсифлайди.

Б. Компаниянинг қисқа муддатли мажбуриятларини тўлай олиш қобилиятини тавсифлайди.

В. Компаниянинг узоқ ва қисқа муддатли мажбуриятларини қайтариш имкониятини тавсифлайди.

Г. Ресурслардан самарали фойдаланишни тавсифлайди.

63. Молиянинг характерли белгиларини кўрсатинг?

А Пул, таксимлаш ва назорат характери;

В) Пул, таксимлаш ва фондли характери;

С) Пул, таксимлаш ва режалилик характери;

Д) Пул ва муомила маблағлари характери;

64. Қайси турдаги харажатлар молиявий фаолият харажатлари ҳисобланади.

А. Кредитлар бўйича тқловлар, хорижий валюталар курслари қртасидаги салбий тафовутлар, молиявий активларни баўолашдаги заралар, ижара тўловлари.

Б. Иш ҳақиға тўғри харажатлар, материалларга тўғри харажатлар, ишлаб чиқариш устама харажатлари, молиявий активларни баўолашдаги заралар, ижара тўловлари.

В. Реализация харажатлари, бошқариш харажатлари, молиявий фаолият бўйича харажатлар.

Г. Иш ҳақиға тўғри харажатлар, материалларга тўғри харажатлар, молиявий фаолият бўйича харажатлар.

65. Молиявий ричаг нимани акс эттиради?

А. Молиявий дастак- соф фойда ўзгаришини операцион фойда ўзгаришига боғлиқлигини акс эттиради.

Б. Молиявий ричаг- тушум ўзгаришини операцион фойда ўзгаришига боғлиқлигини акс эттиради.

В. Молиявий ричаг-барча харажатлар ва даромадлар қртасидаги тафовутдир.

Г. Молиявий ричаг- асосий фаолиятдан олинган даромад қзгаришини тавсифлайди.

66. Корпоратив молияда приципал агент муаммоси назарияси қуйидаги тўқнашувларни ўз ичига олади:

А. Акционерлар ва менежерлар;

Б. Мол етказиб берувчилар ва истеъмолчилар;

В. Акционерлар ва кредитлар;

Г. Менежерлар ва кредиторлар.

67. Портфеллардан кутиладиган даромад қайси формулада тқгри келтирилган.

А. $k_p = \sum_{i=1}^n x_i k_i$

Б. $(r) = VE(r_1) + (1-V)E(r_2)$

В. $c = SN(d_1) - K e^{-r(T-t)} N(d_2)$

Г. Барча жавоб тугри.

68. Молиялаштириш коэффициенти қандай аниқланади?

- А. Хусусий капитални қарз капиталига нисбати орқали аниқланади.
- Б. Хусусий капитални жами пассивларга бўлиш орқали аниқланади.
- В. Давр мобайнидаги реинвестицияланган соф фойдани хусусий капиталнинг ўртача қийматига бўлиш орқали аниқланади.
- Г. Инвестицияланган капитални жамғарилган фойдага нисбати орқали аниқланади.

69. Молиявий мустақиллик коэффициенти қандай аниқланади?

- А. Хусусий капитални жами пассивларга бўлиш орқали аниқланади.
- Б. Хусусий капитални қарз капиталига нисбати орқали аниқланади.
- В. Давр мобайнидаги реинвестицияланган соф фойдани хусусий капиталнинг ўртача қийматига бўлиш орқали аниқланади.
- Г. Инвестицияланган капитални жамғарилган фойдага нисбати орқали аниқланади.

70. Барқарор иқтисодий ўсиш коэффициенти қандай аниқланади?

- А. Давр мобайнидаги реинвестицияланган соф фойдани хусусий капиталнинг ўртача қийматига бўлиш орқали аниқланади.
- Б. Хусусий капитални қарз капиталига нисбати орқали аниқланади.
- В. Хусусий капитални жами пассивларга бўлиш орқали аниқланади.
- Г. Инвестицияланган капитални жамғарилган фойдага нисбати орқали аниқланади.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Молиявий инвестицияларнинг концептуал асоси.
2. Акция ва унинг турлари.
3. Акциядорлик жамиятлари пайдо бўлишининг объектив шарт шaroитлари
4. Акциядорлик жамиятларининг мулкчиликнинг бошқа шаклидан ўзига хос хусусиятли жиҳатлари.
5. Акциядорлик жамиятларининг турлари
6. Акциядорлик жамиятларининг устав капиталининг мазмуни.
7. Давлат облигациялари ва унинг турлари.
8. Депозит сертификатлари ва уларнинг хусусиятлари.
9. Дискрет фоиз ҳисоблашнинг оддий в мураккаб усуллари.
10. Иқтисодиётда ҳиссадорлик жамиятларининг роли.
11. Иқтисодиётни акциядорлаштириш ва акциядорлик жамиятларини миллий иқтисодиётдаги ўрни.
12. Имтиёзли акцияларнинг хусусиятлари.
13. Инвестициялар иқтисодий самарадорлигини баҳолаш кўрсаткичлари
14. Инвестицияларнинг рентабеллик индекси.
15. Келгуси пул оқимларининг соф жорий қиймати нима ва у қандай ҳисобланади(NPV).
16. Қимматли коғозлар портфеллари турлари ва инвестицион стратегия.
17. Қимматли коғозларнинг мазмуни
18. Қимматли коғозларнинг фундаментал хусусиятлари
19. Корпоратив молия ташкил этиш тамойиллари
20. Корпоратив молиянинг вазифалари.
21. Корпоратив молиянинг мазмуни .
22. Корпоратив мулкчиликнинг шакллари.
23. Корпоратив облигациялар ва уларни чиқариш шартлари.
24. Корхоналар қимматли коғозлар портфелларини бошқариш ва портфел даромадлилигини ҳисоблаш.
25. Купонли ва купонсиз облигацияларнинг хусусиятлари.
26. Маълум бир акция миқдorigа эга булган инвесторнинг устав капиталига қўшган улушига қараб эга бўладиган ҳуқуқлар
27. Молия тизими ва унда корпоратив молиянинг тутган ўрни.
28. Молиявий инвестициялар ва уларнинг мазмуни
29. Облигация ва унинг турлари
30. Портфел назарияси ва унинг мазмуни
31. Портфеллардан кутиладиган даромадлилик
32. Фонд портфеллари нима ва уни диверсификациялар қандай мақсадлар учун амалга оширилади?
33. Фонд портфеллари тушунчасининг мазмуни.
34. Ҳазина мажмубриятлари ва унинг турлари.

МАЛАКАВИЙ ИШ МАВЗУЛАРИ

1. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида фискал сиёсат ва уни самарали иқтисодий ўсишга таъсири
2. Ҳозирги глобаллашув шароитида молиявий сиёсат ва унинг стратегик йўналишлари
3. Иқтисодиётнинг саноат тармоғини инвестицион жалб қилувчанлигини баҳолаш ва бошқариш масалалари
4. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида компания молиявий активларини бошқариш
5. Акциядорлик жамиятлари айланма активларини самарали бошқариш
6. Акциядорлик жамиятлари капиталари таркибини оптималаштириш
7. Акциядорлик жамиятларида дивиденд сиёсати ва фойдани тақсимлаш механизмини такомиллаштириш
8. Акциядорлик жамиятлари пасивларини самарали бошқариш
9. Акциядорлик жамиятлари узоқ муддатли активлари ва уларни бошқариш
10. Корпоратив мулкчилик шаклида фаолият юритувчи хўжалик субъектлари молиясининг ўзига хос хусусиятлари
11. Миллий иқтисодиётда корпоратив мулкчиликнинг тутган ўрни
12. Инвеститциялар иқтисодий самарадорлигини баҳолаш
13. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларни самарали бошқариш омиллари

МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ УЧУН САВОЛ ВА ТОПШИРИҚЛАР

1. Молия тизими ва унинг бўғинлари.
2. Давлат молияси ва унинг бўғинлари.
3. Хўжалик юритувчи субъектлар молияси.
4. Уй хўжаликлари молияси.
5. Иқтисодий янгилаш ва модернизациялаш шароитида Молиявий воситачи муассасаларнинг аҳамияти.
6. Ўзбекистон Республикасининг бюджет тизими.
7. Иқтисодий янгилаш ва модернизациялаш шароитида Ўзбекистон Республикаси солиқ тизими ва уни ислоҳ қилиш йўллари.
8. Иқтисодий янгилаш ва модернизациялаш шароитида молия тизимини барқарорлаштириш юзасидан ислохотларнинг устувор йўналишлари.
9. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида Ўзбекистон Республикасида олиб борилаётган молиявий сиёсатнинг асосий йўналишлари.
10. Молиявий бошқаришнинг функционал элементлари: молиявий режалаштириш; оператив бошқариш; молиявий назорат.
11. Молияни бошқариш органлари ва уларнинг функциялари.
12. Корпоратив молиявий бошқариш тизимининг объектлари.
13. Ҳазначилик тизимини жорий қилиш- давлат молиясини бошқаришни ислоҳ қилишнинг устувор йўналиши сифатида.
14. Корхоналарда пул оқимларини молиявий бошқариш тизими.
15. Ҳазначилик тизими шароитида давлат молиявий назоратининг самарадорлигини оширилиши.
16. Тижорат асосида фаолият юритувчи корхоналар молиявий ресурсларининг манбалари ва улар таркибининг ўзига хос хусусиятлари.
17. Корхоналарнинг хусусий капитали ва унинг элементлари.
18. Асосий фондларнинг дастлабки шаклланиши, амал қилиши ва уларни кенгайтирилган такрор ишлаб чиқаришда молиянинг роли.
19. Айланма маблағларнинг шаклланиши ва ишлатилишида молиянинг роли.
20. Корхоналарда маҳсулот реализациясидан тушум ва унинг тақсимланиш тизими.
21. Корхоналар фойдаси ва рентабеллигини ошириш йўллари.
22. Бозор шароитида тадбиркорлик фойдасининг шаклланиши ва ундан фойдаланиш йўналишлари.
23. Корхоналарнинг бюджет билан ўзаро муносабатлари.
24. Суғурта компаниялари молиясининг хусусиятлари ва уларга таъсир килувчи омиллар.

ГЛОССАРИЙ

Аниқланмаган тушумлар - Агар даромадларни ҳисобга олганда уларни аниқ бир бюджетга ҳисобга олиш ёки бюджет таснифининг аниқ бир бўлимига ўтказиш мумкин бўлмаса, улар аниқланмаган тушумлар деб аталади.

Асосий фаолият тури - юридик шахснинг умумий реализация қилиш ҳажмидаги тушум улуши устунлик қиладиган фаолияти.

Грант - давлатлар, давлатларнинг ҳукуматлари, халқаро ва чет эл ҳукуматга қарашли ташкилотлар томонидан, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати белгилайдиган рўйхатга киритилган халқаро ва чет эл ноҳукумат ташкилотлари томонидан Ўзбекистон Республикасига, Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматига, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига, юридик ва жисмоний шахсларга бегараз асосда бериладиган мол-мулк, шунингдек чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар томонидан Ўзбекистон Республикасига ҳамда Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматига бегараз асосда бериладиган мол-мулк.

Дивидендлар - акциялар бўйича тўланиши лозим бўлган даромад; юридик шахс томонидан унинг муассислари ўртасида (иштирокчилари, аъзолари ўртасида уларнинг улушлари, пайлари, ҳиссалари бўйича) тақсимланадиган соф фойданинг ва (ёки) ўтган йиллардаги тақсимланмаган фойданинг бир қисми; юридик шахс тугатилганда мол-мулкни тақсимлашдан олинган, шунингдек муассис (иштирокчи, аъзо) томонидан юридик шахсда иштирок этиш улушини (пайини, ҳиссасини) олгандаги даромадлар, бундан муассис (иштирокчи, аъзо) устав фондига (устав капиталига) ҳисса сифатида киритган мол-мулкнинг қиймати чегирилади.

Захира жамғармаси маблағлари - бюджет тузилишида ҳисобга олинишининг имкони бўлмаган, йил мобайнида кўзда тутилмаган иқтисодий, ижтимоий-маданий ва бошқа соҳалардаги кўшимча харажатларни молиялаштириш (тўлаш)га йўналтириладиган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Захира жамғармаси маблағлари, қорақалпоғистон Республикаси бюджети, вилоятлар ва Тошкент шаҳар маҳаллий бюджетларининг захира жамғармалари маблағлари.

Ижара (лизинг) тўлови - ижарачи (лизинг олувчи) тузилган ижара (лизинг) шартномаси асосида ижарага берувчига (лизинг берувчига) тўлайдиган сумма.

Ижарага берувчининг (лизинг берувчининг) фоизли даромади - бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ аниқланадиган ижара (лизинг) тўлови суммаси билан ижара (лизинг) объектининг қийматини қоплаш суммаси ўртасидаги фарқ кўринишидаги ижара (лизинг) тўловининг бир қисми.

Инсонпарварлик ёрдами - аҳолининг ижтимоий жиҳатдан ночор гуруҳларига тиббий ва ижтимоий ёрдам кўрсатиш, ижтимоий соҳа муассасаларини қўллаб-қувватлаш, табиий офатлар, фалокатлар ва ҳалокатлар, эпидемиялар, эпизоотиялар ва бошқа фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ҳамда уларни бартараф этиш учун аниқ мақсадли бегараз

кўмаклашиш. Инсонпарварлик ёрдами дори воситалари ва тиббий аҳамиятга молик буюмлар, халқ истеъмоли товарлари, бошқа товарлар, шу жумладан асбоб-ускуналар, транспорт ва техника, шунингдек ихтиёрий равишдаги хайр-эҳсонлар, бажарилган ишлар ва хизматлар, шу жумладан инсонпарварлик ёрдами юкларини ташиш, кузатиб бориш ва сақлаш тариқасида берилади ҳамда Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан ваколатли ташкилотлар орқали тақсимланади.

Ишларни (хизматларни) экспорт қилиш - ишларни бажариш (хизматлар кўрсатиш) жойидан қатъи назар Ўзбекистон Республикасининг юридик ёки жисмоний шахси томонидан чет давлатнинг юридик ёки жисмоний шахси учун ишларни бажариш, хизматлар кўрсатиш.

Кредит ташкилотлари - тегишли лицензияга эга бўлган банклар, кредит уюшмалари, микрокредит ташкилотлари, ломбардлар ва бошқа кредит ташкилотлари.

Курс бўйича фарқ - миллий валютага нисбатан чет эл валютаси курсининг ўзгариши муносабати билан чет эл валютасида амалга оширилган операцияларда вужудга келадиган (ижобий, салбий) фарқ.

Қайта ишлашга берилган хом ашё ва материаллар - буюртмачига тегишли хом ашё ва материаллар бўлиб, буюртмачи уларни маҳсулот ишлаб чиқариш учун бошқа шахсга саноат асосида қайта ишлашга беради ҳамда тузилган шартномага мувофиқ маҳсулот кейинчалик буюртмачига қайтарилади.

Молия йили - биринчи январдан ўттиз биринчи декабр куни охиригача бўлган вақтни ўз ичига олувчи давр;

Солиқ қарзи - солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз суммаси, шу жумладан ушбу Кодексда белгиланган муддатида тўланмаган молиявий санкциялар.

Соф тушум - товарлар (ишлар, хизматлар) нархида ҳисобга олинмаган кўшилган қиймат солиғини ҳамда акциз солиғи суммаларини киритмаган ҳолда товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан олинган тушум.

Соф фойда - солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тўланганидан кейин юридик шахс ихтиёрида қоладиган фойда.

Таннарх - маҳсулот ишлаб чиқариш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатишда фойдаланиладиган моддий ресурсларнинг, асосий фондларнинг, меҳнат ресурсларининг, шунингдек товарлар ишлаб чиқариш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш жараёнини амалга ошириш учун зарур бўлган бошқа турдаги харажатларнинг қиймат баҳоси. Таннарх бухгалтерия ҳисоби тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланади.

Товар обороти - муайян давр ичида савдо фаолиятини амалга ошириш чоғида товарларни сотишдан олинган (олиниши лозим бўлган), пулда ифодаланган маблағлар.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан олинган тушум - реализация қилинган товарлар (ишлар, хизматлар) учун олинган (олиниши лозим бўлган) маблағлар суммаси, шу жумладан реализация қилинган товарлар (ишлар, хизматлар) учун ҳақ тўлаш ёки қарзни узиш ҳисобига тушадиган мол-мулк қиймати.

Товарларни экспорт қилиш - Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудидан товарларни, агар қонун ҳужжатларида бошқача қоида назарда тутилмаган бўлса, қайта олиб кириш мажбуриятисиз олиб чиқиш.

Тўлов манбаи - солиқ тўловчига тўловларни амалга оширувчи юридик шахс.

Умидсиз қарз - суд қарорига биноан мажбуриятларнинг тугатилиши, қарздорнинг банкротлиги, тугатилиши ёки вафот этиши оқибатида ёхуд даъво қилиш муддати ўтиши оқибатида узиш мумкин бўлмаган қарз.

Фавқулодда ҳолатлар - тарафларнинг хоҳиш-иродаси ва ҳаракатларига боғлиқ бўлмаган, табиат ҳодисалари (зилзила, кўчкилар, бўрон, қурғоқчилик ва бошқалар), бошқа табиий офатлар ёки ижтимоий-иқтисодий вазиятлар (уруш ҳолати, қамал ҳолати, давлат манфаатларини кўзлаб импортни ҳамда экспортни тақиқлаш ва бошқалар) келтириб чиқарган муайян шароитлардаги фавқулодда, олдини олиб бўлмайдиган ва кутилмаган ҳолатлар бўлиб, қабул қилинган мажбуриятлар шулар туфайли бажарила олмайди.

Фоизлар - ҳар қандай турдаги қарз талабларидан олинган даромад, шу жумладан облигациялар ва бошқа қимматли қоғозлар, шунингдек депозит қўйилмалар ва бошқа қарз мажбуриятларидан олинган даромад.

Ҳақиқий харажатлар - Ташкилотлар, муассасалар, бюджет маблағлари бошқа олувчиларининг тегишли ҳужжатлар билан расмийлаштирилган ҳақиқий чиқимлари, шу жумладан кредиторларнинг тўланмаган ҳисобварақлари бўйича, ҳисоблаб ёзилган иш ҳақи, стипендиялар, нафақалар бўйича қилинган харажатлар ҳақиқий харажатлар ҳисобланади.

ДИДАКТИК МАТЕРИАЛЛАР

1-слайд

Корпоратив молия- мулкчиликнинг корпоратив шаклида фаолият юритувчи тадбиркорлик субъектлари молиявий ресурслар фондиди шакллантириш ва фойдаланиш билан боғлиқ пул муносабатлари тизимини ўзида ифодалайди.

2-слайд

5. Иқтисодий ва акциядорлаштириш ва акциядорлик жамиятларини миллий иқтисодийдаги тутган ўрни.

“Корпорация” тушунчасининг моҳияти

Корпорация бир неча компанияларнинг умумий стратегия ва молиявий оқимлар консолидацияси доирасида бирлашмаларини ўзида ифодалайди.

“Корпорация” латин тилидаги "corpus habere" терминидан олинган бўлиб шахснинг юридик ҳуқуқи тушунчасини англатади. Рим империяси даврида (ЭА 160 йиллар) шахсий иттифоқларга нисбатан бундай ҳуқуқлар берилган.

Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки “Корпорация” термини “юридик шахс” терминининг синоними ҳисобланади.

3-слайд

4-слайд

Акционерлик жамиятларининг миллий иқтисодийдаги тутган ўрни

№	Номи	1 январ ҳолатига		
		2008 й.	2009 й.	2010 й.
1.	<i>Рўйхатга олинган АЖ</i>	1207	1225	1236
2.	<i>Устав капитали</i>			
2.1.	Минг сўмда	2 804 868 448,0	2 897 118 773,0	2 979 329 520,0
2.2.	Минг долларда	592 397,0	593 996,4	693 996,4

АССОЦИАЦИЯ	– Жисмоний ва юридик шахсларнинг ўзара ҳамкорлик қилиш мақсадидаги иштиёрий бирлашуви. Бунда ассоциация аъзоларининг эркинлиги ва уларнинг мустақиллиги сақланиб қолнади.
КОНГЛОМЕРАТ	– бозорнинг турли секторларини тартибга солишчилар томонидан итифок, бирлашининг бир шакли. Конгломерат шариотида фирмаларнинг юқори даражадаги мустақиллиги ва бошқаришда децентрализация таъминланади.
КОНСОРЦИУМ	– йирик капитал оғимига эга бўлган лойиҳаларни ҳамкорликда амалга ошириш учун умумий келишиш асосидаги компания, банклар ва бошқа ташкилотларнинг вақтинчалик бирлашуви (бу юртимени олдиде солидар мажбурият сақланади).
КОНЦЕРН	– умумий манфеатлар, шартномалар, капиталларни бирлаштириш билан боғлиқ иштирокчиларнинг ҳамкорликдаги фаолияти.
СИНДИКАТ	– бир турдаги товарларни ишлаб чиқарувчи компаниялар томонидан ягона савдо тизими орқали ҳамкорликда сотиш мақсадида тузилган бирлашмалар.
ТРЕСТ	– бундай бирлашуге кирган компания, фирмалар ўзининг ишлаб чиқариш ва савдо мустақиллигини йўқотадилар, бундай фаолият бошқарув маркази томонидан тартибга солинади. Ўзбекистонда ҳурилиш трестлари нисбатен ривожланган.
МОЛИЯ-САНОАТ ГУРУҲИ	– юридик жиҳадан мустақил бўлган компания, молиявий ва инвестицион институтларнинг ўзара умумиктисодий мақсадларга эришиш учун ўзларининг моддий ресурслари ва капиталларини бирлаштириш шаклидир. МСДАе марказий компания махсус ташкилот яъни "Бошқарувчи компания" ҳисобланади ва унинг таркибига банклар, молиявий ёки сугурта компаниялари киритилади.
ХОЛДИНГ	– ўзинининг таркибига кирувчи шўба компаниялар операциялари устидан назорат қилувчи холдинг компаниялари мажмуасидир. Холдинг шариотида унинг назоретига кирувчи компанияларнинг акциялар пакети, бошқарув ва назорат фаолияти бош компания иштиёрида бўлади.

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИ

Устав фонди жамиятнинг акциядорларга нисбатан мажбуриятларини тасдиқловчи муайян миқдордаги акцияларга тақсимланган хўжалик юритувчи субъект акциядорлик жамияти деб ҳисобланади.

Жамият юридик шахс ҳисобланади ва ўзининг мустақил балансида ҳисобга олинадиган алоҳида мол-мулкига эга бўлади, ўз номидан мулкий ва шахсий номулкий ҳуқуқларни олиши ҳамда амалга ошириши, зиммасига мажбуриятлар олиши, судда даъвогар ва жавобгар бўлиши мумкин.

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИ ПАЙДО БЎЛИШИНING ОБЪЕКТИВ ШАРТ ШАРОИТЛАРИ

Дастлабки акциядорлик жамиятлари XVI асрда пайдо бўлган. Акциядорлик жамиятларининг пайдо бўлишига таъсир этувчи омиллар:

1. Капиталнинг бирламчи жамғарилиши.
2. Иқтисодиёт тармоқларида йирик капитал сиғимига эга бўлган лойиҳаларни реализация қилиш учун капиталларнинг концентрациялашувига эҳтиёжнинг вужудга келиши.
3. ФТР ва ФТТлар натижасидаги инновацион лойиҳаларни амалга ошириш заруратининг туғилиши.

АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТЛАРИНИНГ ТУРЛАРИ

Акциядорлик жамияти очик ёки ёпиқ бўлиши мумкин. Очик акциядорлик жамиятининг муассислари таркибига кирувчиларнинг энг кам сони чекланмайди, ёпиқ акциядорлик жамиятининг муассислари эса камида уч шахсдан иборат қилиб белгиланади.

ОЧИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ

Қатнашчилари ўзларига тегишли акцияларини ўзга акциядорларнинг розилигисиз бошқа шахсларга бериши мумкин бўлган акциядорлик жамияти очик акциядорлик жамияти деб ҳисобланади. (ЎзР 26.12.1997 й. 549-І-сон Қонуни тахриридаги қисм)

Очиқ акциядорлик жамияти ўзи чиқараётган акцияларга очик обуна ўтказишга ва қонун ҳужжатларининг талабларини ҳисобга олган ҳолда уларни эркин сотишга ҳақлидир.

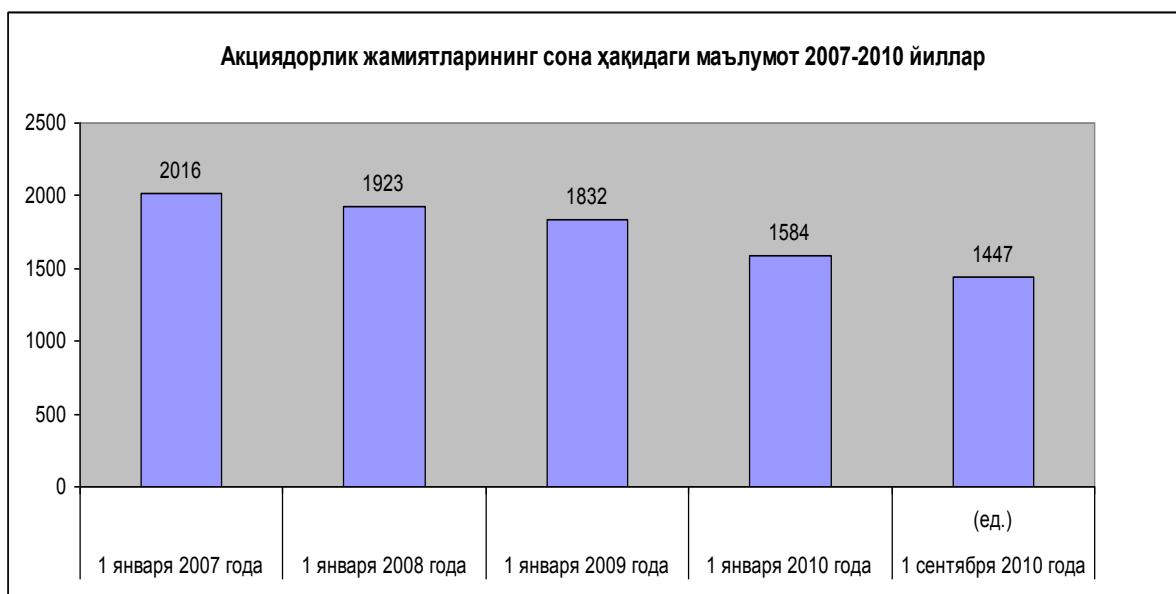
Очиқ акциядорлик жамияти ўзи чиқараётган акцияларга ёпиқ обуна ўтказишга ҳақли, жамият уставида ва қонун ҳужжатларида ёпиқ обунани ўтказиш имконияти чеклаб қўйилган ҳоллар бундан мустасно.

Очиқ акциядорлик жамияти акциядорларининг сони чегараланмайди.

ЁПИҚ АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ

Акциялари фақат ўз муассислари ёки олдиндан белгиланган доирадаги шахслар орасида тақсимланадиган акциядорлик жамияти ёпиқ акциядорлик жамияти деб ҳисобланади. (ЎзР 26.12.1997 й. 549-І-сон Қонуни тахриридаги қисм)

Бундай жамият ўзи чиқараётган акцияларга очик обуна ўтказишга ёхуд уларни чекланмаган доирадаги шахсларга сотиб олиш учун бошқача тарзда таклиф этишга ҳақли эмас. Ёпиқ акциядорлик жамияти акциядорларининг сони эллик нафардан зиёд бўлиши мумкин эмас. Белгиланган чегарадан ортиб кетган тақдирда у ёпиқ акциядорлик жамиятлари учун миқдори

6. Молия тизими ва унда корпоратив молиянинг тугган ўрни.

КОРПОРАТИВ МОЛИЯ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАМОЙИМАРИ

1. Хўжалик фаолиятини ўз-ўзини тартибга солиш;
2. Ўз-ўзини қоплаш ва ўз-ўзини молиялаштириш;
3. Шакллантирилган капиталларни асосий ва айланма маблағларга бўлиниши;
4. Молиявий заҳираларнинг мавждлиги.

Корпоратив молиянинг мазмуни

Корпоратив молия 3 асосий вазифаларни ҳал қилади:

1. Корпорация қандай инвестицияларни амалга ошириши керак?

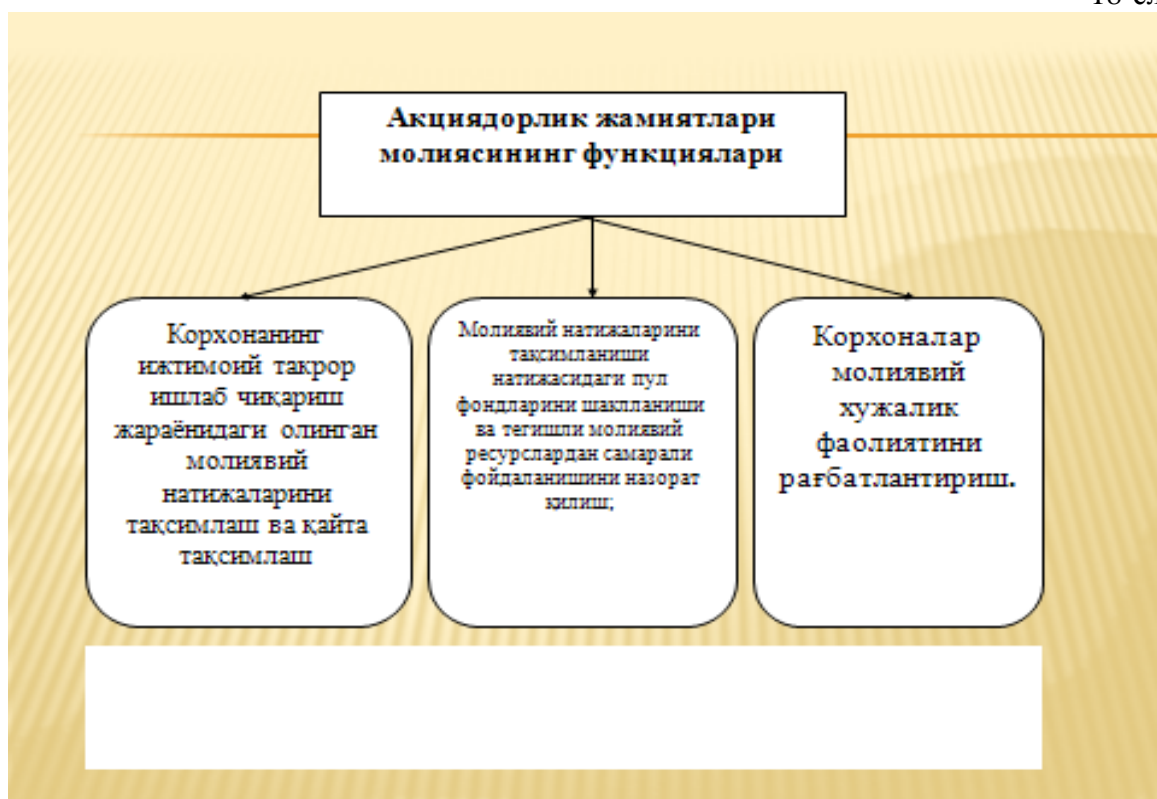
Бу савол корпорациялар активларни жойлаштириш сиёсатини ўзига қамраб олади. Одатда ҳар қандай хўжалик субъектлари маълум бизнес турлари бўйича маблағларини асосий ва айланма активларга инвестиция қиладилар.

2. Инвестициялар учун талаб қилинадиган молиявий ресурсларни қандай шакллантириши мумкин?

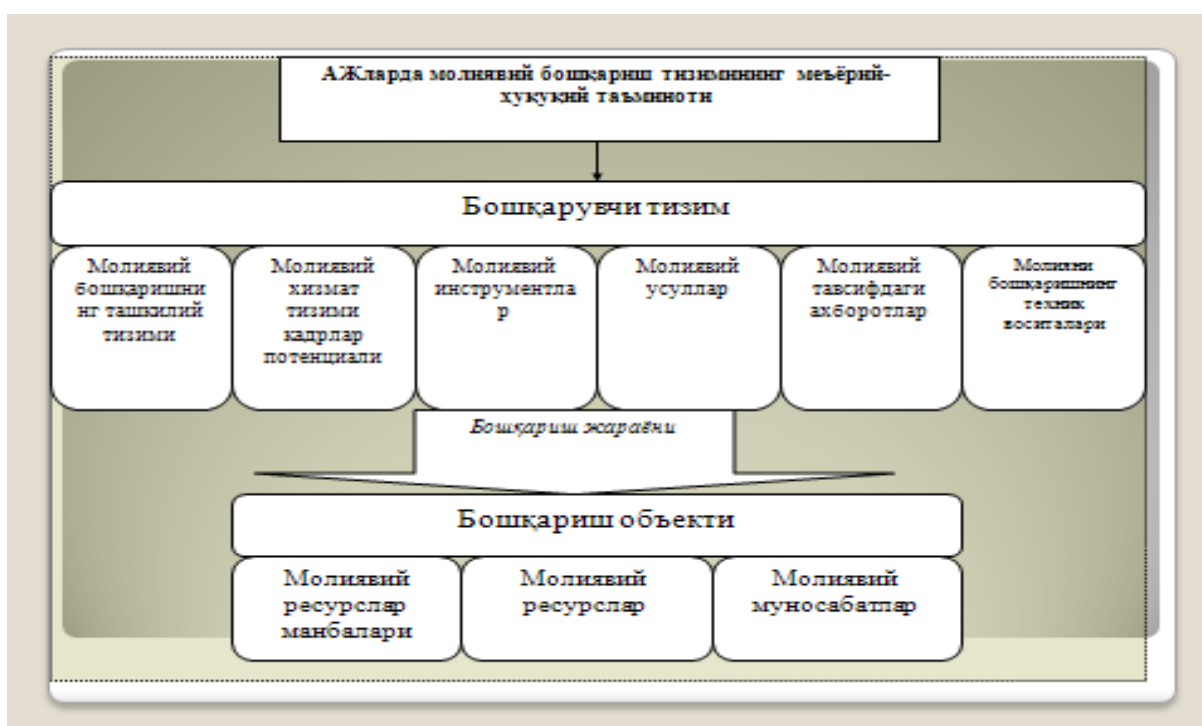
Компания инвестициялар учун зарурий молиявий ресурсларни хиссадорлик капиталини шакллантириш ёки облигация, кредит каби қарз инструментлари воситасида фойдаланилган ҳолда қарз капиталларини шакллантириш каби альтернатив қарорлар асосида капиталлар структураси сиёсатини олиб бориши лозим.

Молиялаштириш принципи: инвестицияларни молиялаштириш учун капиталларнинг оптимал структураси инвестициялар қийматини максималлаштириши лозим.

3. Компания жорий инвестицияларнинг қандай миқдори акционерларга қайтарилиши лозим? -деган саволга жавоб бериши лозим.

7. Корпоратив молияни бошқаришнинг функционал элементлари.

2-МАВЗУ БЎЙИЧА

1-илова

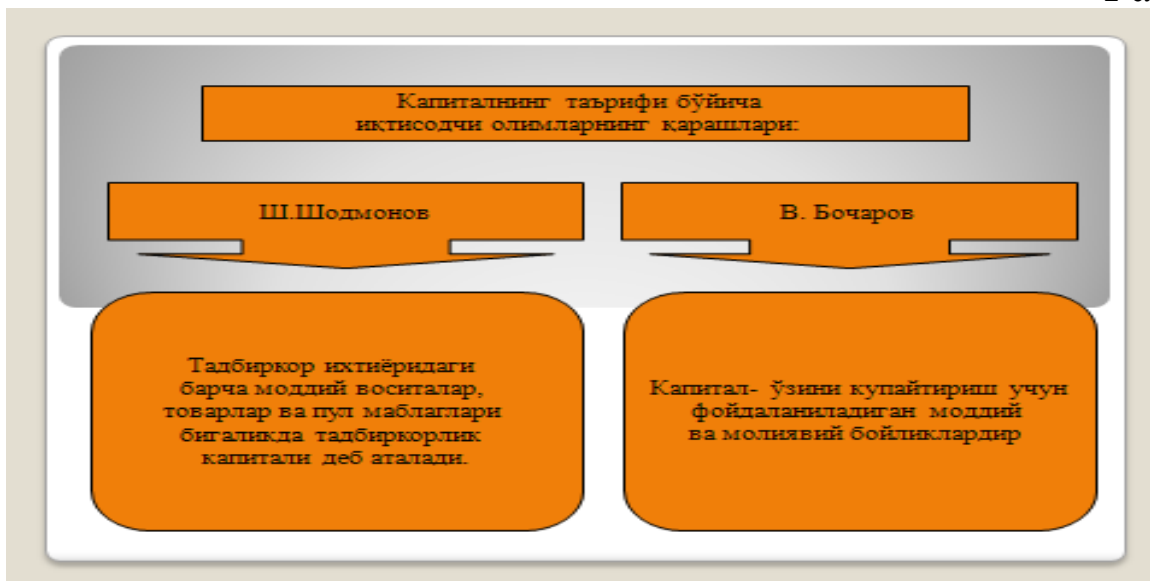
1-слайд

2. Капиталнинг мазмуни ва акциядорлик жамиятларида капиталларни бошқаришнинг назарий асослари.

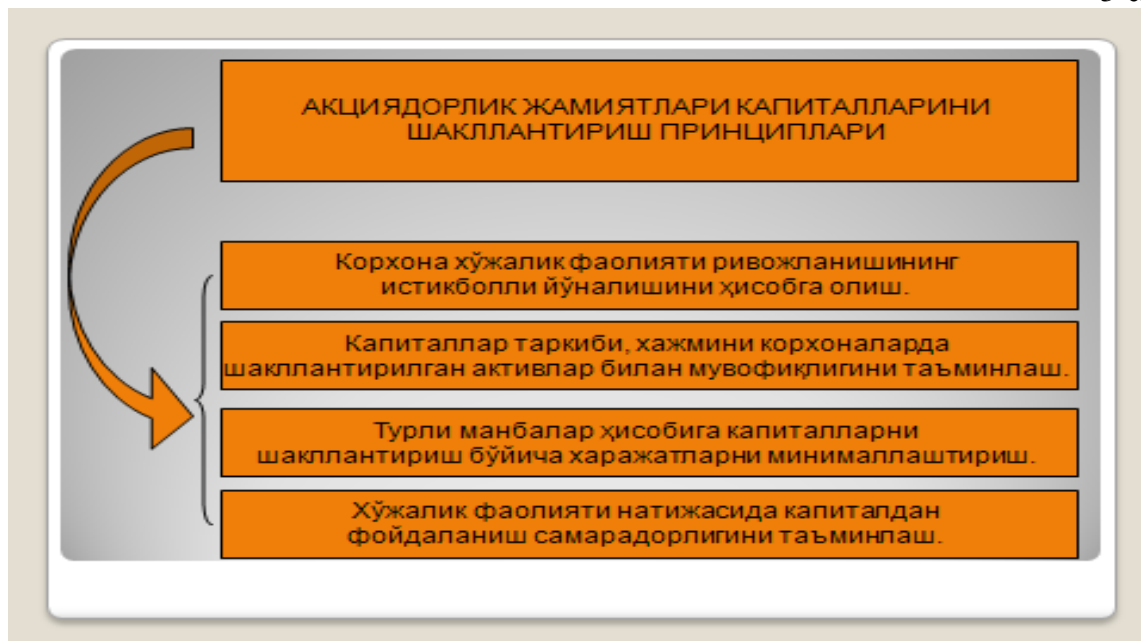
Капитал- молиявий менежментда доимий фойдаланиб келинаётган иқтисодий категориялардандир.

Капитал- корхонанинг активларига инвестиция килинган пул, моддий ва номоддий қийматликларнинг умумий қийматини ўзида ифодалайди.

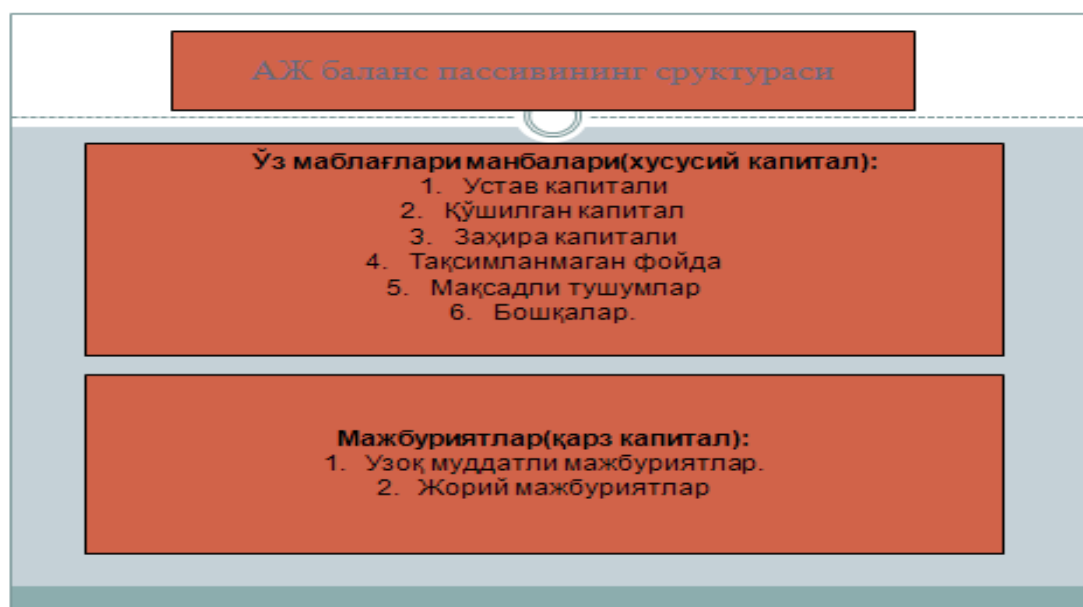
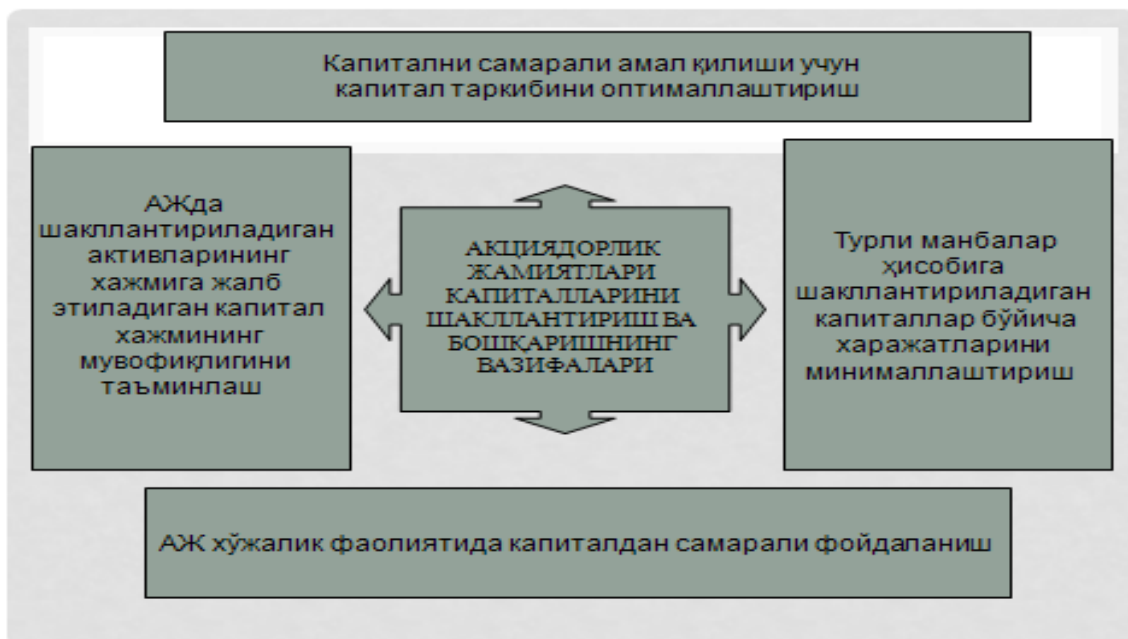
2-слайд

3-слайд

4. Капиталнинг алоҳида элементлари ва уни оптимал таркибини шакллантириш бўйича қарорлар қабул қилиш.

Акциядорлик жамиятининг(АЖ) устав фонди

АЖнинг устав фонди акциядорлар сотиб олган жамият акцияларининг номинал қийматидан ташкил топади. Жамият чиқарадиган барча акцияларнинг номинал қиймати бир хил бўлиши лозим.

АЖнинг устав фонди унинг мол-мулкнинг ўз кредиторлари манфаатларини кафолатлайдиган даражадаги энг кам миқдорини белгилайди. Жамият давлат мулки негизида тузилганда корхонанинг (мол-мулкнинг) қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда аниқланган бозор баҳоси жамият устав фондининг суммасини ташкил этади.

АЖ оддий акцияларни, шунингдек бир ёки бир неча турдаги имтиёзли акцияларни жойлаштиришга ҳақлидир. Жойлаштирилган имтиёзли акцияларнинг номинал қиймати жамият устав фондининг йигирма фоиздан ошмаслиги лозим.

АЖ таъсис этилаётганда унинг барча акциялари муассислар ўртасида жойлаштирилган бўлиши керак.

Акциядорлик жамиятининг(АЖ) устав фонди

Жамият уставида назарда тутилган, аммо устав фондининг ўн беш фоиздан кам бўлмаган миқдорда жамият захира фонди тузилади. Жамиятнинг захира фонди жамиятнинг устав фондида белгиланган миқдорга етгунига қадар ҳар йили соф фойдадан мажбурий ажратмалар ўтказиш орқали ташкил этилади. Ҳар йилги ажратмаларнинг миқдори жамият уставида назарда тутилади, аммо бу миқдор жамият уставида белгиланган миқдорга етгунига қадар соф фойданинг беш фоиздан кам бўлмаслиги керак.

Жамиятнинг захира фонди: (а) кўрилган зарарни қоплаш, (б) жамият облигацияларини муомаладан чиқариш, (в) имтиёзли акциялар бўйича дивидендлар тўлаш ва Қонунга мувофиқ (г) акцияларни сотиб олишни талаб қилиш ҳуқуқига эга бўлган акциядорларнинг талабига биноан акцияларни сотиб олиш учун мўлжалланади.

Захира фондидан бошқа мақсадларда фойдаланиш мумкин эмас.

Акциядорлик жамиятининг соф активлари

Жамият соф активларининг қиймати бухгалтерия ҳисоб-китоб маълумотлари бўйича белгиланган тартибда баҳоланади.

Агар иккинчи молия йили ва ундан кейинги ҳар бир молия йили тугаганидан кейин жамият акциядорлари тасдиғига тақдим этилган йиллик бухгалтерия балансига ёки аудиторлик текшируви натижаларига кўра жамият соф активларининг қиймати унинг устав фондидан оз бўлиб чиқса, жамият ўз устав фондиди соф активлари қийматидан ошиб кетмайдиган миқдоргача камайтиришини эълон қилиши шарт.

Агар иккинчи молия йили ва ундан кейинги ҳар бир молия йили тугаганидан кейин жамият акциядорлари тасдиғига тақдим этилган йиллик бухгалтерия балансига ёки аудиторлик текшируви натижаларига мувофиқ жамият соф активларининг қиймати белгиланган устав фондидан энг кам миқдоридан оз бўлиб чиқса, жамият ўзини тугатиш ҳақида қарор қабул қилиши шарт.

Жамиятнинг устав фондиди камайтириш ёки жамиятни тугатиш тўғрисида қарор қабул қилинмаса, унинг акциядорлари, кредиторлари, шунингдек давлат томонидан ваколат берилган органлар жамиятни суд тартибида тугатишни талаб қилишга ҳақли.

Акциядорлик жамиятининг соф активлари

I. Активлар

1. Номоддий активлар
 2. Асосий воситалар
 3. Бошқа айланмадан ташқари активлар, кечиртилган солиқ активларини ҳисобга олган ҳолда
 4. Заҳиралар
 5. Дебиторлик қарздорликлари, устав капиталига қўйилма қилиши лозим бўлганларидан ташқари
 6. Пул маблағлари
 7. Бошқа айланма маблағлар
- Жамн активлар(ЖА)

II. Пассивлар

- 2.1. Заёмлар ва кредитлар бўйича узоқ муддатли мажбуриятлар.
 - 2.2. Бошқа узоқ муддатли мажбуриятлар.
 - 2.3. Заёмлар ва кредитлар бўйича қисқа узоқ муддатли мажбуриятлар
 - 2.4. Кредиторлик қарздорлиги
 - 2.5. Даромадларни тўлаш бўйича иштирокчиларга қарзлар
 - 2.6. Бошқа қисқа муддатли мажбуриятлар
- Жамн пассивлар(ЖП)

21. Соф активларнинг қиймати(ЖА-ЖП)

Капиталнинг ўртача тортиган қиймати:

$$WACC = \sum_{i=1}^n k_i * r_i$$

АЖнинг келгусидаги ривожланишнинг молиявий салоҳияти модели

$$T_{фў} > T_{хк} > T_a > 100$$

Бу ерда,

$T_{фў}$ – фойданинг ўсиш суръати

$T_{хк}$ – хусусий капиталнинг ўсиш суръати

T_a – активларнинг ўсиш суръати

5. Молиявий ричаг(левередж) самараси.

Молиявий ричаг(левередж) самараси

Молиявий ричаг самараси – қарз маблағларидан фойдаланишнинг натижавийлигини тавсифлайди.

$$ROA = \Pi_u : A,$$

Бу ерда

ROA – иқтисодий рентабеллик

Π_u - иқтисодий фойда

A - активлар

$$E_{лф} = (1 - \Gamma) (ROA - i) K_c$$

Бу ерда,

$E_{лф}$ - Молиявий ричаг самараси

i - кредит фоизи

K_c – мустақиллик коэффициенти

K_c – мустақиллик коэффициенти қуйидагича ҳисобланади

$$K_c = \text{Қарз маблағлари} / \text{хусусий капитал}$$

Хусусий капитанинг рентабеллиги (ROE) қуйидагича ҳисобланади

$$ROE = (ROA + E_{\text{мр}}) (1-T)$$

$$ROE = [ROA + \overset{\text{ёки}}{(ROA - i) K_c}] (1-T)$$

$$ROE = \overset{\text{ёки}}{\text{фойда}} / \text{хусусий капитал}$$

14-слайд

А,В,С акциядорлик жамиятларида хусусий капитал рентабеллиги, молиявий ричаг самарасини ҳисоблаш

Кўрсаткичлар	А	В	С
Активлар	1000	1000	1000
Хусусий капитал	1000	800	500
Қаз капитал	0	200	500
Солиқ ва кредитга тўловларгача бўлган фойда	200	200	200
ROA	20	20	20
Кредитга фойзли тўловлар, 10%	-	20	50
Фойда солиғи тўлангунга қадар фойда	200	180	150
Фойда солиғи, 10%	20	18	15
Соф фойда	180	162	135
ROE	18%	20,25%	27%
$E_{\text{мр}}$	0	2,25	9

АДАБИЁТЛАР РЎЙҲАТИ

Ўзбекистон Республикаси Қонунлари

1. O`zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - T.: O`zbekiston, 2005 yil.-40 bet
2. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат бюджетининг ғазначилик ижроси тўғрисида»ги Қонуни. - T.: «Ўзбекистон», 26 август 2004 йил.
3. Ўзбекистон Республикасининг «Хусусий корхона тўғрисида»ги 2003 йил 11 декабрдаги Қонуни. «Солиқлар ва божхона хабарлари» газетаси, 2004 йил 10 февраль.
4. Ўзбекистон Республикасининг «Чет эл инвестициялари тўғрисида»ги 1998 йил 30 апрелдаги Қонуни. Ўзбекистоннинг янги қонунлари, 1998.
5. Ўзбекистон Республикасининг «Қимматбаҳо қоғозлар ва фонд биржаси тўғрисида»ги қонуни. 2.09.93 г. N 918-ХП.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари ва Қарорлари

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йилнинг 1 октябрдан бошлаб «Иш ҳақи, пенсиялар, стипендиялар ва ижтимоий нафақалар миқдорини ошириш тўғрисида»ги 2005 йил 14 сентябрдаги Фармони.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Бозор ислохотларини чуқурлаштириш ва иқтисодий эркинлаштириш соҳасидаги устувор йўналишларни амалга оширишни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 2005 йил 14 июндаги ПФ 3618-сонли Фармони.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистон Республикасининг 2005 йилги Давлат бюджети параметрлари тўғрисида»ги 2004 йил 28 декабрдаги 610-сонли Қарори.
9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Давлат бошқаруви ҳудудий органлари тузилмасини такомиллаштириш тўғрисида»ги 2004 йил 5 январдаги 2-сонли Қарори.
10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 14 апрель 2001 йилдаги «Корхоналар инвестицион фаоллигини рағбатлантириш чора-тадбирлари ҳақида»ги 184-сонли Қарори.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

11. Каримов И.А. Бош мақсадимиз- кенг кўламли ислохотлар ва модернизация йўлини қатъият билан давом эттириш.-Тошкент: Ўзбекистон, 2013. – 36 б.
12. Ислом Каримов 2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади. T.: Ўзбекистон, 2012. – 36 б.

13. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. – Т.: Ўзбекистон, 2009 й.
14. Ўзбекистоннинг 16 йиллик мустақил тарақиёт йўли.-Т.: Ўзбекистон, 2007 йил.- 48 бети.
15. Янгиликлар ва барқарор тарақиёт йўлидан изчил ҳаракат қилиш, ҳалқимиз учун фаровон турмуш шароити яратиш- асосий вазифамиздир.-Т.: Халқ сўзи, 13 Феврал, 2007 йил. 2-5 бетлар.
16. Каримов И.А. Мамлакатимиз тарақиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор. “Халқ сўзи” газетаси №39(3838)- сони. 25 феврал, 2006 йил.
17. Каримов И.А. Мамлакатимиз тарақиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор. “Халқ сўзи” газетаси №39(3838)- сони. 25 феврал, 2006 йил.
18. Каримов И.А. Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократиялаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир. “Халқ сўзи” газетаси, 20 (3565)-сони. 29 январ, 2005 йил.
19. Каримов И. А. Ўзбекистон демократик тарақиётининг янги босқичида. - Т.: Ўзбекистон, 2005 йил.

Дарсликлар

20. Кожухар В.М. Практикум по экономической оценке инвестиций “Издательский дом Дашков и К” -М., 2007. 148 с.
21. Поляк Г.Б. Финансы. - М.: ЮНИТИ, 2006. – 534 с.
22. Ковалева В. Финансы. -М.: Проспект, 2006.- 498 с.
23. Курбанов Х.А. Корпоративные финансы.-Т.: TACIS, 2005.-143 р.
24. Миляков Н.В. Финансы: учебник. 2-е изд. - М.: ИНФРА-М, 2004. – 543 с.
25. Брейли Р., Майерс С. «Принципы корпоративных финансов», М.: «Олимп бизнес», 2004- с. 1294.
26. Бочаров В.В. Финансовое инженерия.- СПб. «Питер», 2004 г.
27. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски: Оценка, управление, портфель инвестиций.- М.: «Дашков и К^o», 2004 г.
28. Turalay Kenc, «Corporate finance», Text Lectures, 2004.
29. Бочаров В.В., Леонтев В.Е. Корпоративные финансы. - СПб.: Питер, 2002 г.
30. Абдуллаева Ш. Банк иши.- Т.:ТМИ, 2002.
31. Brealey R., S. Myers «Principles of corporate finance» 6th editions · Irvin-McGraw-Hill.2000, Chapter 1.
32. Epstein L. G. Sharing Ambiguity, American Economic Review, 2001.
33. Brealy R. and S. Myers “Principles of corporate finance” 6-th edition, 2000.
34. Kenneth M. Morris & Allan M.Siegel. Guide to understanding money and investing. 2000 by lighthouse press, Inc.

35. Брикхем Ю. и Гапенски Л., Финансовый менеджмент (полный курс в 2-х томах), С.-Пб, 1997, Глава 1,2,3.

36. Ковалев В.В. Управление финансами.- М: «Пресс», 1998 г.

Ўқув қўлланмалар.

37. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А. Каримовнинг 2011 йилнинг асосий яқунлари ва 2012 йилда Ўзбекистонни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг устувор йўналишларига бағишланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мажлисидаги “2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” мавзусидаги маърузасини ўрганиш бўйича ўқув қўлланма.–Т.:Иқтисодиёт.-2012.–233 б.

38. Gadoev E.F., Qurbonov X.A. Moliya. - Т.: O`zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg`armasi nashriyoti, 2005.- 189 б.

39. Иванов А.П., Финансовые инвестиции на рынке ценных бумаг.- М.: «Дашков и К°», 2004 г.

40. Вахобов А. Халқаро молия муносабатлари/-Т.:Шарқ, 2003.- 399 с.

41. Хайдаров М.Т. Халқаро молия бозорлари тараққиёти глобаллашув жараёнида: Ўқув қўлланма. - Т.: Фан, 2003. - 152 б.

42. Жумаев Н. Молиянинг долзарб муаммолари. - Т.: Янги аср авлоди, 2003. - 382 б

43. Хайдаров Н. Молия. 1- қисм. -Т.: Академия, 2001. -72 с.

44. Knight F. Uncertainty and Profit. Boston: Houghton Mifflin, 2002.

Интернет сайтлари

45. <http://www.mf.uz> (ЎЗР Молия Вазирлиги сайти)

46. <http://www.finansy.ru>.

47. <http://www.edu.uz> – Ўзбекистон Республикаси таълим портали

48. <http://www.uza.uz> – Ўзбекистон Республикаси Миллий Ахборот

Агентлиги

49. <http://www.tsue.uz> – ТДИУ сайти

50. <http://www.treasure.uz> – Ўзбекистон Республикаси молия вазирлиги
ғазначилиги сайти

51. <http://www.mf.uz> – Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги
сайти.

52. <http://www.soliq.uz> – Ўзбекистон Республикаси Давлат Солиқ
Қўмитаси сайти.